شورا

اوچنچی ییل

عــدد ٥ * سنه ١٩١٠

اورنبورغده اون بیش کونده بر چیققان ادبی فنی وسیاسی مجموعه در

مندرجه‌سی :

ابن قتیبه. طبری. ۳ نچی قرن هجریده کیلگان مشهور والوغ اسلام مؤرخلری.

قرآن شریف وعلم. «الحجر» «بیت مقدس» و «ذوالقرنین» حقنده.

بر لوحهٔ طبیعت. (اکرم بکنڭ «آطالا» ترجمه‌سندن بر ایکی یاپراق). دردمند.

یوبیلی. اوزالوغارمزغه یوبیلی یاصاو حقنده.

خاتونلر وترقی. ع. بطال.

باندلك سویو. ملی تعلیم وتدریسمز. اماملر حالینی اصلاح. عمر القراشی.

«عصب» مسئله‌سی. سلیم گرای جانتورین.

«محمد علیه السلام» رساله‌سینی انتقاد ٧.

رحمت الهیه مسئله‌سی. موسی افندیگه ردیه. خیرالله العثمانی.

میشارلر ١٧. افتخار و خیال پرستلکلری. ظریف بشیری.

تربیه وتعلیم: تربیه‌نڭ یاشلر ایچون تأثیری.

مراسله و مخابره: اوفا، کرمینه، فرغانه، تامبوف وجامبیتی‌دن.

اشعار. کوردك.. (م. غفوری). کشی تیك طوره آلمی، (م. ابو بکری). عربی شعرنڭ ترجمه‌سی (بهرام بك دولتشایف).

تقریض. «قزان تاریخی»، «تاریخ اسلام» و «بیچاره قلنڭ طورمشی» حقنده.

اجمال سیاسی.

چن بخت ٧. (حکایه).

لطائف. مولود بایرامی.

اخطار.

تیل یاریشی نڭ رساله روشنده باصلوی.

مختلف قوملرنڭ الفبالرینڭ عددی

١) ساندویچ جزیره‌سی قوملرینڭ الفبالرینڭ عددی ٦٢

٢) عرب « ٢٨
٣) عجم « ٢٢
٤) برمیز جزیره‌سنده « ١٩
٥) ایتالیان « ٢٠
٦) بنغال « ٢١
٧) یهودی « ٢٢
٨) مارونی « ٢٢
٩) کلدانی « ٢٢
١٠) ساماریا « ٢٢
١١) فرانسز « ٢٥
١٢) روم « ٢٤
٢٣) لاتین « ٢٥
١٤) المان « ٢٦
١٥) فلمنك « ٢٦
١٦) انگلیز « ٢٦
١٧) اسپانیول « ٢٧
١٨) اسلاو « ٢٧
١٩) قبطی « ٣٢
٢٠) ارمنیچه « ٣٨
١٢) روس « ٤١
٢٢) سانسقریت « ٥٠
٢٣) یاپون « ٥٠
٢٤) حبش « ٣٠٢
٢٥) تاتار « ٢٠٢
٢٦) ترکی « ٣٢

آسترخان شهرنده آیده ایکی مرتبه چقا طورغان

„معارف“

ژورنالینه آبونه قبول ایتوله‌در. سنه‌لگی ٣ و یاروم سنه‌لگی ٢ صوم. آدریس: آسترخان. «معارف» اداره‌سی.

ادارەدن :

کیلوب یتشمادیکلری سببلی فاضل محترم موسی افندینڭ «انسانلرنڭ عقیدهٔ الهیه‌لرینه نظر» اسمنده و م. هادی افندی جنابلرینڭ «باشقرد تاریخی» نام مقاله‌لر بو عدددن قالدیلر. اوشنداق اورون بولمادیغی سببلی توحید و علم، پیداغوغیا مقاله‌لری درج اولنمادیلر.

□ «ملتنی اصلاح چاره‌سن آرزو» اسملی مقاله کیله‌چکده درج اولنه‌چقدر.

□ ابراهیم قوناناییوف شعرلری اوز نوبتنده باصلور.

□ «آثار» صوراوچیلرغه: شرق کتابخانه‌سینه مواجعت ایتارسز، باشقه کتابچیلرده هم اولور.

«شورا» قابنده بر سوأل:

بر کیمسه‌نڭ ابی و بابالری اوزندن یوقاری طرفده یکرمنچی بوونده نه قدر صانغه یتارگه ممکن؟ جواب ویروچی اولسه جوابی هم «شورا» نڭ قابنده یازلاچقدر.

„چولپان“

استانبولده آچیق ترکی تیلنده آیده ایکی مرتبه چیقا طورغان غزته‌در.

سنه‌لگی ٢ صوم و یاروم سنه‌لگی ١ صوم.

آدریس: استانبول سلطان حمام دیقرانیان «چولپان» اداره‌سی.

„اقتصاد“

مجله‌سینڭ ایکنچی سنه‌سینه مشتری دفتری آچقدر.

بهاسی بر یلغه ایکی صوم، یارتی یلغه بر صوم.

آدریس: Самара, контора редакціи „ИКТИСАДЪ“.

شرق کتابخانه‌سی
صاحبی: احمد اسحاقی
اورسق شهرنده
سنه تأسیسی ۱۹۰۶

Адресъ: *Орскъ*, Оренбург. губ.
Ахмеду Исхакову.

« شرق کتابخانه سی » نده مصر - استانبول - هند - بیروت مطبوعاتی کلیتلی صورنده موجود در.
مکتب ومدرسه‌لر ایچون هر فندن، هر تورلی درس کتابلری، کوبلب آلغوچیلرغه غایت آرزان بها ایله کوندرلمکده در.
مفصل « اسامی الکتب » بوش ببارلور.
زاداتکه‌سز نالوژ ایله یبارلماس. بر سپارش (زاکاز) نڭ دورتدن بری قدر زاداتکه یبارلورگه تیوشلی.
پوچته مصارفی آلوچیدن.

« وقت » مطبعه‌سنده
هرتورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقه‌لری، کانوِیرتلر، طوی وضیافت ایچون زاپیسکه‌لر، تبریك هم ویزیت کارتوچکه‌لری نفیس وگوزل روشده اشلنه‌در. چیتدن صوراتوچیلرغه تیز مدتده اشله‌نوب یباره‌در.

آدرس:
Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ"

« ملا نصرالدین »
ژورنالی نڭ دورتنچی سنه‌سینه آبونه دفتری آچیلدی:
قیمتی: بلغه ۵ صوم، ٦ آیغه ۳ صوم، ۳ آیغه ۱ صوم ٦۰ تین.
« ملا نصرالدین » هفته‌لك بولوب اسلام عالمنده‌گی کولکی ژورناللرنڭ اڭ گوزلی در. مسلکی نڭ حریتی، همده فرقه نزاعلرندن اوستون طوروی، اسلام عالمنده‌گی جراحتلرنی بیك توز تعیین ایتوی ایله ممتازدر.

Адресъ: Тифлисъ, „МОЛЛАНАСРЕДДИНЪ"

« کریمف، حسینف شرکتی » اورنبورغ هم اوفاده

ایڭ زور مطبعه
پار و ایلیکتر یك ایله اشلی طورغان مطبعه‌لر آراسنده ایڭ زورسی هم هر تورلی مطبعه اشلرینی آرزان یخشی، نفیس وپخته ایتوب اشله‌وچیسی، هیچ شکسز « کریمف حسینف » شرکتینڭ اورنبورغده‌غی مطبعه‌لریدر. مطبعه نڭ اوفا شعبه‌سی‌ده اشلرینڭ گوزللگی ایله مشهوردر.
هر تورلی کتاب گازیته وژورناللر، تورلی بلانکه‌لر، کانتور کنه‌گه‌لری، نیندیگنه تلده بولسه‌ده، عدل قیمت برابرنده تیزلك ایله یاخشی ایتوب اشله‌ب بیرله‌در.
باصدراچق نرسه‌لری طوغروسنده بها صوراب یازغان کشیلرگه اسمیته بوش کوندریله، اوچ تینلك مارکه کوندرگان کشیلرنڭ سواللرینه جواب بیرله‌در.

ایڭ مکمل کتبخانه
« کریمف، حسینف شرکتی » نڭ اورنبورغ هم اوفاده‌غی کتبخانه‌لری روسیه‌ده‌گی اسلام کتبخانه‌لرینڭ ایڭ مکملی دییورگه لایق کتبخانه‌لردر. روسیه‌ده طبع ایدلگان کتابلرنڭ هر قایوسی بو کتبخانه‌لرده موجود اولدیغی کبی مصر، استانبول وبیروتده نشر ایدلگان کتابلرنڭ ده انواعسی موجوددر.
مکتب کتابلرینڭ هر تورلی نوعلرینی و ییڭی اصولده ترتیب ایدلگانلرینی اوشبو کتبخانه‌لرده گنه طابارغه ممکندر. بهالر آرزان اولوب سپارشلرنڭ هر قایوسی وقتنده بیك دقت ایله کوندریله‌در.

== مکمل اسامی کتب بوش یبه‌ریله ==

ОРЕНБУРГЪ
УФА یاکه
Т<u>ВУ</u> „КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°".

«وقت» اداره خانه‌سینڭ اوز مطبعه‌سنده نفیس روشده اعلا کاغدکه باصلوب چققان توبانده‌گی اثرلر اداره‌ده هم مشهور کتابچیلرده صاتلمقده‌در: اداره‌دن یوزلب آلوچیلرغه مخصوص اسکیدکه قلنور. آدرس:| Оренбургъ, редакція газ. „ВАКТЪ“

ایکنچی مرتبه باصیلوب چقدی:

رحمت الٰهیّه مسئله‌سی

رحمت الٰهیه‌نڭ عمومیتی مسئله‌سی محترم موسی افندی بیگییف نڭ قوزغاتوی ایله کوتاریلوب هر یرده مناظره وتورلی قیل قال‌لرگه سبب بولمش ایدی. حقیقتنی ایضاح ایچون محررمز رضاءالدین حضرت بو مسئله‌ده علماء کرامنڭ اثرلرن تفتیش قیلوب مشهور مجتهد «ابن القیم الجوزیه» حضرتلرینڭ «حادی الارواح» کتابنده‌غی بو خصوص‌نی جامع فصلندن اقتباس همده اوز طرفندن بیك مفید شیلر علاوه ایتوب بیك قیمتلی بر اثر میدانغه کتورمش. برملب ۱۰ تین؛ پوچته ایله ۱۲ تین.

محمّد علیه السلام

اثر: رضاءالدین بن فخرالدین. الڭ معتبر اصللردن آلنوب یازلمش بر اثر بولدیغی جهتندن هرکم ایچون؛ خصوصا مکتب‌ده بالالرغه اوقتور ایچون، غایت موافق بر اثردر. هرکم آڭلارلق صورتده پیغمبرمزنڭ حیاتی، نبوتی و اشلری بیان قیلنمشدر. نفیس صورتده، بویاولی رامکاده باصلغان؛ غایت یاخشی کاغدده. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲۴ تین.

تاریخ اسلام

استانبولده مکتب سلطانی مأذونلرندن عثمان جلیللر اثری. ابتدائی ورشدی مکتبلرده اوقوتمق همده بولای مطالعه ایدوب فائده‌لنمك ایچون غایت آچیق ترکی تلنده «تاریخ اسلام» ۲ نچی مرتبه باصلوب چقدی. حقی ۱۸ تین پوچته ایله ۲۲ تین.

جغرافیای عمرانی

گیمنازیا وریالنی مکتبلرده درس ایتلوب اوقتولا طورغان درس کتابلرندن استفاده ایله فاتح کریموف و نورالدین آغه‌یف طرفندن ترتیب ایدلگان بو جغرافیا کتابی اوز تلمزده برنچی مرتبه اوله‌رق باصلمشدر. تلی آچیق، افاده‌سی یڭل، مکتبلرده درس کتابی اوله‌رق قبول ایتلورگه بیك مناسبدر. معلملر بر مرتبه بو کتاب ایله طانشسه‌لر آلوب اوز شاگردلرینه تدریس ایته‌چکلری و فائده‌سی کوب کوریله‌چگی شبهه‌سزدر، نفیس روشده باصلغان و ۱۰۰ بیتدن آرتق اولان بو کتابنڭ بهاسی بره‌ملب ۳۰ تین، پوچته مصرفیله ۳۶ تین.

ترویسکی علماسی و اصول جدیده

اصول جدیده‌نڭ شرعا وعقلا مقبولیتی هم آنڭ سلفلر اصولی ایدیگی حقنده، باشنده مشهور الشیخ زین الله النقشبندی حضرتلری بولدیغی حالده، ترویسکی علماسینڭ امضاسیله اعلام نامه، عمومی نصیحت هم «وقت» طرفندن قوشلغان بر مقدمه‌دن عبارت آچق ترکی تلنده بر رساله اولوب گوزل روشده ۲ نچی مرتبه باصلوب چقدی. بهاسی ۵ تین یوزی ۳ صوم.

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ“ ВЪ ОРЕНБУРГѢ.

سنه ۳ عدد ۵

ربیع الاول ۳ سنه ۱۳۲۸ مارت ۱ سنه ۱۹۱۰

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

ابن قتیبه

اوشبو اسلام مؤرخینك اسمی عبدالله بن مسلم بن قتیبه اولوب کنیه‌سی ابو محمد ایدی. ۲۱۳ - ۸۲۸ تاریخنده «بغداد» شهرنده دنیاغه کلدی. اصللری «مرو» شهرندن اولدیغی جهتدن «المروزی» و «دینور» شهرنده قضا منصبنده عمر سوردیکی ایچون «دینوری» (نون هم واونك اوستی ایله) دیه مشهور اولمشدر.

ابن قتیبه یالکز مؤرخ گنه دگل بلکه باشقه پك کوب علملرده ید طولی صاحبی ایدی. ادبیات عربیه ده کمالت صاحبی اولدیغی کبی «بغداد» شهرنك علم حدیث تدریس ایتدی (۱). «دینور» قاضیسی اولمقی بوندن صوکدر.

ابن قتیبه مشهور مجتهدلردن هیچ برینه تابع اولمامش ایسه‌ده احمد ابن حنبل واسحق بن راهویه مذهبلرینه میلی اولدیغی مرویدر. امام جاحظ قبیلندن خطیب وفصیح سویلاوچی اولدیغی کبی بلیغ واثرلی روشده یازوچیلردن ایدی. بر شینی دعوی قیلور ایسه دلیللری ایله آدملرنی تسخیر قیلور وسوزینی جبری دیه‌چك صورتده قبول ایتدرر ایدی.

ابن قتیبه پك کوب یازوچی مؤلفلردن اولوب، ترجمه‌سینی یازوچیلر اوچیوز عدد مقدارنده کتاب تألیف أیتدیکنی روایت ایدرلر.

مطبوع اثرلری بونلردر: ۱) المعارف. تاریخ فننده اولان بوکتابنی «غوتنغن» شهرنك مستشرقلردن ووستنلفد ۱۸۵۰ ده تاش باصمه ایله طبع ایتدرمشدر. بوندن صوك ۱۳۰۰ ده مصرده طبع اولندی. ۲) طبقات شعراء الجاهلیة. بونك مقدمه‌سی فرنکچه اولان ترجمه سیله برابر ۱۸۷۵ ده «لایدن» شهرنده طبع اولندی. «الشعر والشعراء» اسمی ایله ۱۸۳ بیتده ۱۳۲۲ تاریخنده مصرده باصلمش اثری اوشبو کتابنك عینی اوله‌چغنی ظن ایدرم. بونك مقدمه‌سنده عرب اشعاری طوغروسنده خیلی معلومات وار. امرؤ القیس بن حجر الکندی ایله باشلانوب یحیی بن نوفل ایله تمام اولمش وجمله‌سی ۱۷۹ عدد شاعر ذکر ایدلمشدر. فقط بو اثر جاهلی شاعرلرگه گنه خاص دگل بلکه اسلامیلردن‌ده کوب ذاتلر واردر. ۳) ادب الکاتب. بو هم مصرده طبع اولنمشدر. دیباجه‌سی پك اوزون اولدیغی سببلی بو اثر حقنده: «کتابسز دیباجه» دیورلر (۱).

---

(۱) مع ما فیه بو آدم حقنده حدیث عالملرینك سوزلری واردر. «میزان الاعتدال» ه مراجعت اولنه. ج ۲ بیت ۷۷.

(۱) یقال ان «ادب الکاتب» خطبة بلا کتاب و «اصلاح المنطق» کتاب بلا خطبة. وفیات الاعیان. ج ۱ بیت ۲۵۱.

٤) تأویل مختلف الحدیث. ۱۳۲۶ تاریخنده ٤٦۰ بیتده مصرده طبع اولندی.

ابن قتیبه کیناتدن ۲۷٦ - ۸۸۹ تاریخنده «بغداد» شهرنده وفات اولمشدر.

طبری

مشهور مؤرخلردن اولان بو ذاتنك اسمی محمد بن جریر بن یزید اولوب کنیه‌سی ابو جعفر ایدی. ۲۲٤ ـ ۸۳۹ تاریخنده طبرستانده «آمل» شهرنده دنیاغه کلمشدر.

طبری، علم تاریخده نادر عالملردن اولدیغی کبی تفسیر وحدیث، فقه وادب علملرنده هم مستثنی ذاتلرنك بری ایدی. مشهور ادیبلردن اولان ابوبکر خوارزمی بونك بر طوغمه قز قارنداشینك اوغلیدر.

طبری، علم تحصیل ایتمك قصدی ایله مصر، شام، عراق وباشقه مملکتلرده سیاحت ایتدی وصوکره «بغداد» ده طوردی. طبیعت شعریه‌سی اولوب بعض بر شعرلری‌ده روایت ایدلنور، کندیسی آریق بدنلی، اوزن بویلی، فصیح سوزلی، بغدای توسلی بر ذات ایدی.

طبری، امام ابو حنیفه ومالك قبیلندن مستقل برمذهب باشلغی مجتهدلردن اولوب تورلی فنلر ده کتابلر تألیف ایتمشدر. شهرتنه سبب اولان اثرلری «جامع البیان» اسمنده اولان تفسیری ایله «تاریخ الامم والملوك» اسمنده اولان مشهور تاریخیدر.

طبری اوزینك حیاتنده دشمنلر ایله مبتلا اولان عالملرینك بری اولوب حاسدلری عمری بارنچه هجو ومسخره ایدوب طورمشلر غیبت و افترا ایتمکدن بر وقت خالی اولمامشلردر. ابن جریر بو طوغروده اولان هر بر آغرلقلرنی تحمل قیلوب مقابله ایتمکدن نفسینی عالی طوتمش وهمان کندی اشی ایله مشغول اولمش در. حاسد، مفتری ومزورلرگه بوندن باشقه چاره وارمیدر؟).

طبری کندی مذهبنه بنا ایدرك «احکام شرائع الاسلام» اسمنده بیوك برکتاب تألیف ایتدیکی مروی ایسه‌ده بو اثرنك تلف اولدیغی ظن ایدلنور.

طبری، ابن قتیبه قبیلندن کوب یازوچی مؤلفلردن ایدی. شاگردلرینك سوزینه اعتماد ایتمك جائز ایسه کتابلری عمرینه تقسیم ایدلدیکنده هر کون باشینه ۱٤ کاغد توشمشدر.

«جامع البیان» تفسیری ۳۰ جزده اولارق مصرده وایکنچی کره‌ده ۱۳۲۳ تاریخنده «بولاق»ده طبع اولندی.

«تاریخ الامم» ۳۰۲ - ۹۱٤ سنه‌گه قدر صوزلوب تاریخ فننده اولان اسلام اثرلرینك اشانچلی ودرستلرندن عد ایدلنور. فارسیچه و ترکیچه‌گه ترجمه ایدلنوب هر بری طبع و نشر اولنمشلردر. «تاریخ الامم» نی مستشرقلر اوزون وقتلر ایزلب تابدقلری صوك دقت ایله تصحیح ایتمشلر و۱۸۷۹ دن ۱۸۹۲ گه قدر ۲۳ جلدده «لایدن» ده طبع ایتدرمشلردر. ۱۳۲٦ تاریخنده ذیلی ایله برابر مصرده «الحسینیه» مطبعه‌سنده نشر هم اولندی.

«تاریخ الامم» نك ۳۰،۰۰۰ کاغد اولەچغنی ایشتدیکلرنده شاگردلری، استاذلری اولان طبریغه: «بوقدر اوزون کتابنی اوقورغه عمرلر وفا ایتماز» دیدیکلرنده طبری‌ده: «انا لله وانا الیه راجعون، همتلر سونمش ایمش» دیمش و یالگز ۳۰۰۰ کاغد قدر ایدوب قسقارتمشدر.

بو اثر، اوزندن صوك اولان تاریخلر ایچون رهبر طوتلنوب هر بر مؤرخ بونك یولندن یورمشدر.

بونلردن باشقه طبرینك «تاریخ الملوك و رسل الله» اسمنده دخی بر تاریخی اولوب ۲ جلدده ۱۸۳۸ ده «غرایفسوالد» شهرنده طبع اولنمشدر. طابع و ناشرلری اسلام اثرلری ایله مشغول اولان مستشرقلردر.

طبری «بغداد» شهرنده ۳۱۰ - ۹۲۲ تاریخنده ۲٦نچی شوالده وفات اولوب اوزینك یورتنده دفن اولندی.

مقالەلر:

قران شریف وعلم

لغت، تاریخ، جغرافیا، طب وغیرلرگه دائر درسلر.

(معتبر «المنار» مجلەسنده محمد توفیق افندی صدقی طرفندن یازلمش مقالەلردن اختصار ایله ترجمه ایدلمشدر).

آوروپا مستشرقلرندن بعضیلری اسلام حقنده تفتیشده اولنورغه وقرآن شریفنی درس أیلرگه کرشدکلرنده بعض بر تفسیر کتابلرمزده اصلسز سوزلرنی کوردیلر وبعض بر کلمەلرنڭ طوغری معنالرینه توشنمادیلرده اوشبونڭ سببندن شبهەده قالدیلر. بونلرنڭ اوشبو شبهەلرینی، بتون عادتلری اسلامه طعن ایتمکدن عبارت اولان دشمنلر، الوغ بر قورال صایوب اهل اسلامدن عوام خلقینی شکلندررگه ودینلرینه اولان محبتلرینی ضعیفلندررگه سعی ایدرگه کرشدیلر.

اسلام دیننه بر خدمت، عالملرگەده عبرت اولسون ایچون بن، دشمنلر طرفندن کتورلمش بحثلر حقنده بر قدر سوز سویلاب اوز طرفمدن شونلره جواب ویرمکنی مناسب کوردم وهر بر بحثنی رقملر تحتنده مرتب صورتده ذکر ایتدم.

I

«الحجر» حقنده

«الحجر» اهالیسی حقنده قرآن شریفده طاشلرنی یونوب اوزلرینه اویلر یاصادقلری و کندیلرینی حق دینه دعوت ایدن پیغمبرلرنی تکذیب ایتدیکلری آخردەده تاوش ایله هلاك اولدقلری خبر ویرلور.

«عقبه» ایله «بحر میت» آراسنده «سالع» (بترا) اسمنده بر شهر خرابەسی اولنور. (سالع ایله بترا هر ایکیسی طاش معناسندەدر). یهودلر ایسه بو شهر اهالیسینه مغارەلرده طوروچیلر معناسنده اولان «هوریین» دیه تعبیر أیلرلر ایدی.

سیاحلر ومستشرقلر قرآن شریفده اولان «الحجر» اصحابندن مراد «سالع» شهری دیه ظن ایدوب «سالع» شهری حتی پك صوڭ زمانلرغه قدر سلامت اولوب تاوش ایله هلاك اولمادیغندن قرآن عبارتنی توجیه ایتمکده زور شبهەگه توشدیلر. اسلام دشمنلری بونی دلیل کوستروب قرآن شریفکه جهالت ایله واسلاملرگەده تاریخدن غفلت ایله طعن ایدرگه کرشدیلر. حالبوکه بو طوغروده اولان خطالق کندیلرنده ایدی. زیرا قرآن شریفده اولان «الحجر» سوزینی یاڭلش اولەرق حانڭ اوستی ایله اوقودقلرندن «سالع» سوزینڭ ترجمەسی اولەچق دیه ظن ایتدیلر (طاش معناسنده اولەدر). حالبوکه «الحجر» سوزی حانڭ آستی ایله اولوب مرادده «سالع»گه باشقه وبو کونده حجاز تیمر یولی اوستنده اولان «مدینة صالح» اسملی اورندر. «الحجر» اطرافی طاش ایله احاطه ایدلمش اورن دیمك اولدیغندن «سالع» ایله بر معناده دگلدر.

II

بیت مقدس

قرآن شریفده رسول اکرم حضرتلرینڭ «مکه»ده اولان مسجد حرامدن «مسجد اقصی» (بیت مقدس)گه سیر ایتدیکی خبر ویرلور. بو حقده اسلام دشمنلری: «بیت مقدس میلاددن ۷۰نچیییلده تیتوس رومانی طرفندن خراب ایدلمش ویاندرلمش ایدی، شونڭ ایچون قرآن (شریف) خبری طوغری اولمازغه تیوش» دیه بحث ایتمکدەلردر. بز دیورمز: بو بحث قرآن

شریفه وارد دگلدر، زیرا مسجد حرامدن مسجد اقصیغه سیر ایتدی دیمکدن مقصد ایسه مکهٔ مکرمهدن قدس شریفگه واردی دیمکدر. بر جزئی ذکر ایدوب کلنی اراده ایتمك قرآن عرفنك شایعدر. بوندن باشقه، شریعت اسلامیه قاشنده «مسجد»، عبادت اورنی دیمك اولوب بونك بنا اولمهسی و توبهسی اورتامهسی لازم دگلدر. ابتدای اسلامده مسجدلر، هر تورلی زینتلردن وبنالردن یالانغاچ اولان بوش اورنلردن عبارت اولور ایدی. حتی رسول اکرم بتون یر یوزنی مسجد دیه تعبیر ایدر اولمشدر. رسول اکرمنك مسجد اقصیغه واردی دییولمش سوزدن بنا ایچینه کردی دیمك آڭلاشلماز. اگرده بویله بر سوز آڭلاشله ایدی، شول وقتده رسول اکرمگه هر بر دشمنلقنی ایدوچی مکه عربلری اوشبو اعتراضنی ایتمش اولورلر ایدی. زیرا مسجد اقصینك خراب حالده ایدیکی مکه عربلرینه معلوم ایدی. اوشبو حادثه حقنده عربلر هر تورلی بحثلرنی ایتدیکلری حالده مذکور بحثنی کتوردیکلری مروی دگلدر. (بناءً علیه رسول اکرم مسجد اقصینك نیگزی ایچینه کروب نماز اوقومش وبراقنیده شونك اطرافنده اولان باغاناغه باغلامش اولور).

بیت مقدسنك خراب ایدیکی اوشبو سورهده اسرا قصهسی ایله بر طوتاشدن مذکوردر. شونك ایچون بزم بو جوابمز اساسلی وقرآن شریف بو طوغروده اولان تاریخلردن ایلك طوغری اولهرق عرب یورتنده خبر ویرمش اولور.

III

ذوالقرنین

قرآن شریفده ذوالقرنین حقنده قویاش بایوغان وقویاش چیقغان یرلرگه واردیغی وقویاشنی صوغه باتدیغنی کوردیکی خبر ویرلور.

بو سوزلر ایسه خلق آراسنده اولان عرف واصطلاحگه کوره سویلانمشدر. خلقلر مراکشنی بلاد مغرب ویاپونیانی بلاد مشرق دیه سویلرلر. بوندن مقصدلری ایسه قویاش یاپونیادن چیغادر ومراکشده باتادر، دیمك دگلدر. ذو القرنین قویاش باتا طورغان یرگه واردی دیمکدن مراد شول زمانده عرب خلقینه معروف یرلرنك الڭ آخرینه واردی، دیمك اولسه کرك. قویاشنك صوغه باتدیغنی کورمکدنده بالفعل صو ایچینه باتوب کیتوی لازم اولماز. دڭز چیتنده طوروچیلر قویاشنك صوغه کروب کتدیکنی خیال ایدرلر، لکن واقعده صوغه کرمادیکنیده بیلورلر.

ذوالقرنیننك مغرب ایله مشرق طرفلرینه سیاحت ایتوندە محال بر شی کورلماز. ایسکی تاریخلرده اسکندر الماقیدونی وغیرلرنك اوزون سیاحتلرده اولندقلری مذکوردر. اسکندرگه ممکن اولغان سیاحت ذوالقرنینگهده ممکن اولور.

ذوالقرنین یمن پادشاهلرندن اولوب ابراهیم پیغمبرگه معاصر اولدیغی مرویدر. قدیم عصرلرده یمن پادشاهلری پك قوتلی اولدقلری وکوب شهرلر فتح ایدوب حکومتلرینی توسیع أیلدیکلری حتی که مصر مملکتنه قدر یرلرنی ادارهلرنده طوتدقلری معلومدر.

یأجوج و مأجوج ایچون ذوالقرنین طرفندن بنا ایدلمش سد بو کونده معلوم دگلدر. جهان یوزنده انسان آیاق باصمامش اورنلر هنوز کوب اولدیغندن همده مذکور سد اوزرینهییل ویغمورلر یاکه زلزله وڤولقانلر سببلی بوزولمق توپراق آستنه قالوب یوغالمق ممکن کورلدیکندن بو کونه قدر تابلمادیغنده تعجب ایدهچك اش یوق احتمالکه قوم وبالچق باصو سببندن تاغلردن فرقسز اولهرق قالمشدر. واحتمالکه آننك اوستنی بالچقدن حادث اولان طاش طبقهسی اورتمش اولور واوزینك وعدهسی یتدیکنده واتلنور.

یأجوج ومأجوج نسلندن اولان تاتارلرنك هجری ایله یدنچی قرنلرده دنیا یوزینه کتورمش افسادلرینی، شول عصرغه قدر آدم بالاسی کورمامش ضررلرینی، کورمش کیمسه یأجوج ومأجوجلرنك افسادلری حقنده اولان خبرلرنی تصدیق أیلر.

بر لوحهٔ طبیعت

(اکرم بکنڭ «آطالا»
ترجمه سندن بر ایکی یاپراق)

فرانسه اوللرده شمالی امریقادا کبك و ایرکن بر یر بیلەمکن ایدی که چیگی (لابارادور) دان (فلوریدلر) گه و آتلانتیق دینگزی چیتندن (یوغاری قانادا) نڭ ایڭ اچکاریسندەگی کوللرگه قدر طارتلماقدا ایدی.

ینه شول تیرەدەگی طاولاردان آلنب آققان دورت زور دریا بو ایرکن صحرالرنی بر نیچه بولملرگه آیرا ایدی.

دریالردن برنچیسی (سین لوران) بولوب، سین لوران اسمنەگی کورفزنڭ کون چغشینا آغا. ایکنچیسی (اواست) دریاسی، بعض نامعلوم دینگزلر قاراب کیته. اوچنچیسی (بوربون) دریاسی، توشلوکدن تون قاری صارقب، (اودصون) کورفزنه توگله، دورتنچیسی (میس سیپی،) توندن توشلوك قاری آغب، (مکسیقا) کورفزنده دینگزگه بارب قوشیلادر.

بو دریالردن دورتنچیسی، مڭ میلدن آشوبر یراقلقنی ئەیلنه، بولغانا، امریقالیلر آراسندا (یاڭا آدان) اسمی بلن مشهور ایکن، فرانسزلار طرفندان (لوئزیان) اسملنگان برکتلی صحرالرنی صولاب صوغارماقدا و (میسسوری) (ایللینواس) (آقانزا) (اوهیو) (واباش) و (طناز) کبك ینه باشقا بر نیچه کچرك دریالر دخی (میس‌سیپی) گه کیلب توگلگانلکلرندن کیترگانلری اوڭشلی بالچقلار صحرانڭ برکتن قات قات آرتدرماقدادر.

قاچان، قش کونلرنده، بو دریالر طاشب، جیل داول یولقوب قوبتارغان طامرلی آغاچلار صولارنڭ صاغالارنا طولغاندان صوڭ، طوش طوش اورندا ارکیلب اویوشقان آغاچ اویوملرینڭ اچلرنده اوزلی بالچقلار حاصل بولا، تیز آرادا اوستلرن هر تورلی صواولنلری، اورمەلی اوسملکلر صارب قابلی. شوندان (میس سیپی) نڭ چالقار طولقنلاری بو اویوملرنی دورکوم دورکوم آرنلارندان ئەیدەب، (مکزیکن) کورفزندەگی قوملار اوستونه چغارب آتادر.

مونه بو صورتده دریا طماغندا نیچه جیرنلار، یاڭا یاڭا طارماقلار پیدا بولا.

طاولارنڭ ایتاگندن اوتر ایکن وقت دهشتلی صورتده کوکرەب اوکرگان وطولی صو برکتی بلن اورمانلارنی، هندلیلرنڭ مزارستانن قابلاب طوترغان بو الوغ دریا نیل صغرا دیب یاد ایتلسه سزا، ولکن مواقع طبیعیەنڭ کورنشندەگی الوغلق وکوتارگکیلك چه، هر حالده ایکیسی تیگ کورلسه روادر. دریانڭ اورطالاری یشیل یاپراقلی آغاچلارنی و هر نوع اوسملکلرنی توبانگه طابا آغزب کیتمکده ایکن، اورینه قارشی آققان ایکی چیتلرینڭ صولاری دخی، قامشلار، طومبویوقلار، وینه شول نوع صو اوسملکلرندن اویوشقان، نیچه کچك کچك یوزوچی آطاولارنی اورگه قاری طارتا، وبو اوسملکلرنڭ صاری صاری چچکلرینڭ صو اوستوندن کوتارلب کورنشلری کچك کچك ألملرنی آندرادر.

یشیل یلانلار، کوك آقچارلاقلار، قزل قناطلی بر نوع قوشلار، بالا تمساحلر، چچك صاباقلارندان اویوشقان بو صالّلار اوستونه منب، صالّلار دخی آچق یلکان، غایت اکرنلك بلن، سیر وسفر باشلی، و یولدا اوچراتقانلاری بر دریا قولاغنا کرب، تیمر طاشلیلار.

دریانڭ ایکی یانتقلارندا دخی آقتق درجەده کورکم بور کورنش آچلماقدا: مغرب طرفنا توشکان جانبندەگی، قریبی بلنمگان یشیل بولون دینگزینڭ طولقنلاری یومارلانا کوز کورمندن آشب، صانکم قبهٔ سمانڭ تا ایتاکلرنه بارب اولغاشا. بو نهایتسز بولون اوستونده اوچ دورت مڭ بپان اوگزلرینڭ اوز باشلارنا کتو کتو یوروب اوطلاغانلاری کورله. بعض وقتلار دخی بر بپان اوگزی، یوزه یوزه، طولقنلارنی یارا یارا، (میس سیپی) نڭ آطاولاردان برسنه چغب، بولون اوستونه یاتا. نقلی زور

موگزلر بلن زینتلنگان مأکلایی، بالچقلی صاقالی ودریا اچنده قوپتارغانی طولقنلارنك مهابتنه و قولی آستنداغی بو قرغی یرلرنك بپانی توزوکلوگنه مست ومغرور بولوب، قانلی کوزلرن اطرافنه یوروتکانی کورلگان ـ عجبا، دریانك ایه‌سی‌می؟ ـ دیب اویلانا.

بو جانبده‌گی عجائب و غرائب شول روشده ایسه، قارشی یاقادا کورنش بتونلی آلیشنب، برنچیسنه نسبة عجیب بر اوزگه‌لك کورنمکده: آغم صولارنك اوستلرنه ایبلب، بوطاقلاری صارقفان، قایالار، طاولار اوستونده‌او یوش اویوش، اویسو وتبه‌نك یرلرده آیرم آیرم اوسکان، هر توسده، هر ایسده وهر شکلن آغاچلار، کوك یوزونه بوی آتب، سیاح کوزی ایرشمکدن عاجز قالاچاق درجه یوغاریلارغا کوتارله‌لر. بپان یوزومی بلن بپانی قیار وشول نوعدن تورلی اورمه‌لی اوسملکلر، آغاچ صاباقلارنا صاریلب، تا توبه‌لرنه قدر چقفاندان صوك، برندن اول برنه، اول برندن ینه تگیسنه طاشلانب، کمرلر، قووشلار یاصیلار. کوبسنچه آغاچدان آغاچقا اوزیب، ایرماقلار آشاسنا قوللار آتب، اوستلرنه چچکدن کوپرلر قورالار. اول یرلرگه مخصوص بر نوع آق چچك آتقان آغاچ بلن خرما آغاچلاری بتون اورماننی قورشاب ئه‌یلندره. سائقهٔ قدرت صانعه بلن وجود اوطلاغنا آتلغان بر چیری جان ایه‌لری بو عالم نباتنی ذوق حیات بلن شوقلندرب گورلتمکده: تیره کلك چیتلرنده بپان یوزومی آشاب سیمرگان آیولار آغاچ بوطاقلاری اوستونده اوطرب تیربنه‌لر، ایرماقلر اچنده کییکلر یوونا، تیینلر طغز آغاچلارنك یاپراقلاری آراسندا اوین اوینی. اول یرلرگه مخصوص، قارا طاوققا بیگزر بر نوع قوش بلن طورغای ایریلگنده کوگارچنلر آل جیلاك قرلاری اوستونه قونالار. باشلاری صاری، باشقا یرلری یشیل، طوطیلار، طوقران نوعندن ینه باشقا قزل قوشلار، طرمانا طرمانا، بتورله بتورله، سروی آغاچلارینك باشلارنا چغالار. بییك آغاچلارنك توبه‌لرنده قوش آشاوچی یلانلار، اورمه‌لی اوسملکلر کبك، آصلینب تیربنه‌لر.

دریانك اول طرفی بتون طنلق طنچلق ایسه، بو طرفی، بالعکس، باشدان باشقا ترکلك آلش بیرشی بلن اغیزیغی کیلب قایناماقدا: آغاچ صاباقلارنا قوشلارنك بورون به‌رولرندن، اوطلاغان جانوارلارنك قوزغالو یورولرندن، تورلی یمش توشلرینك تشلر آراسندا واتلب چارتلد اولارنداندان حاصل بولغان طاوش بلن صولارنك گورلب آغشی، کوگارچنلر و باشقا قوشلارنك خوش آواز بلن صایراب چاقرولاری بو قرغی یرلرنی بپانی زارلار، غریب موکلار بلن طوترماقدادر.

لکن وقت وقت ایسکان جیللر بلن اورمان قوزغالب، یاپراقلی بوطاقلار بر یاندن بر یانغا چایقالب تیربنگان، آق، قزل، زنگو چچکلر بربرسنه قاتیلب تورلنگان و طوش طوش اورندا یاکغراغان طاوشلار برله‌شب کویلنگان چاقلاردا، اورمان اچندن شوندی غریب اونلر ایشتله وکوزلرگه شوندی عجیب ئه‌یبرلر کورنه‌که نیقدر تعریف ایتلسه ینه، بو یرلرنی بالذات یوروب کورمگانلر اچون آکلاشلووی ممکن توگلدر......

دردمند

یوبیلی

اوشبو اسم ایله «یقاترینبورغ» شهرندن هادی افندی طاهری «شورا» مجموعه‌سنده باصلمق ایچون بویله برمکتوب کوندرمشدر:

«مترقی ومتمدن ملتلرده اوزلرینك حرمتلو آدملر (عالملر، ادیب وشاعرلر) ینی بزلر کبی بتون بتونه خاطرلرندن چیقارمازلر. بلکه ولادتندن یاکه وفاتندن بر یاکه ۲۵ و ۵۰، ۱۰۰ییل اوتمك مناسبتی ایله مذکور کیمسه ایچون یوبیلی (۱) یاصاب مطبوعات

(۱) یوبیلی لاتین سوزی اولوب برشرکتنك ملت ایچون قیلغان خدمتنه ۲۵ - ۵۰ - ۱۰۰ ییللر اوتمك مناسبت ایله قیلنه تورغان بایرام دیمکدر.

واسطه‌سیله بتون خلقنڭ خاطرینه توشره‌لر . اوشبو مناسبت ایله مذکور کیمسه‌لرنڭ اسملرینه مکتب و مدرسه‌لر ، عاجزلر یورتی ویتیم خانه‌لر قالدروب هم آنلرنڭ اسملری منگو قالمق‌غه هم‌ده عمومی منفعت وجوده کتورمككه سبب اولالر . بویله شیلر ایسه باشقه‌لرنڭ‌ده علم یاکه عمومی وملت خدمتلرینه کوڭل قویمقلرینه ، محبت ایله اش اشلرگه کرشمکلرینه سبب اوله‌در . بوطوغروده یاشلك و قارتلق اعتبارغه آلنمای بلکه کوسترمش خدمتلرینه ، قالدرمش اثرلرینه‌گنه اعتبار قیلنه‌در » .

« باشقه‌لرغه قیاس قیلمق یارارمی یوقمی ؟ هر نه ایسه بزنڭ‌ده اوزمزگه کوره عالملرمز و فاضللرمز ، شاعر وادیبلرمز اولوب اوتمشلر هم‌ده بعضیلرینڭ ولادت و وفاتلرینه بر و یاروم عصرلر کچمشدر » .

« ملتمزنڭ الوغ عالملرندن بری اولان عبدالنصیر القورصاوینڭ وفاتنه ١٣٢٧ نچی ییل رمضان شریفده هجری ایله یوز یل (بر عصر) تمام بولدی . باشقه لرغه سوز ایتورگه یول یوق ، اوز مطبوعاتمزنڭ باشنده اوطوروچیلرده بوندن سکوت ایله کچدیلر . مگر « شوری » نڭ ٢٠ نچی عددنده قسقه‌لق ایله‌گنه ایسه که توشرلوب کیتکان ایدی » .

« هر کیله‌چك یاقین . ینه‌دن بیش ییلدن مرجانی حضرتلرینڭ ولادتنه یوز ییل (بر عصر) طولادر . بونی هم التفاتسز قالدرماساق و آلدانراق حاضرلك کوستروب طورساق البته گوزل اولور ایدی » .

« یوبیلی ، اسمندن قورقساق « بر عصرلق بایرام » دیه ایتورگه ممکن . بز باشقه ملتلر قبیلندن زور اشلر چیقاره آلمامز ، لکن اوزمزگه کوره‌گنه اولسه‌ده بر نرسه اولور . « بوده‌نه‌نڭ بیزمانی اوزینه کوره اولور » دییورلر » .

هادی افندی مکتوبی بونده تمام اولدی ، مطبوعات عالمینه عرض ایتمش ملاحظه‌سی دقتگه آلنورغه تیوشلیدر . « یوبیلی » نڭ اڭ الوغ فائده‌سی تفتیش که سبب اولمقیدر . بو شی ایسه ملی تاریخمزنڭ آچقچی صانالسه یری وار .

حاضرگی مفتی حضرتلرینڭ اجتهادی ایله ١٨٨٩ نچی ٤ نچی دکابرده اورنبورغ صوبرانیه‌سینڭ بر عصر دوام ایتدیکنی خاطرلامك ایچون « اوفا » شهرنده یوبیلی یاصالدی . بونده ایچلمش چایلر ، آشالمش پلاولر اونودلمش بتمشدر ، اما بونڭ سببی ایله صوبرانیه حقنده ، مفتیلری واعضالری طوغروسنده وعموما اسلاملرنڭ اجتماعی حاللری خصوصنده تفتیشلر ایدلدی وباصلنوب تارالدی . ایشته بو بیوك بر خدمت صاناـ اورغه تیوشلی .. اگرده بو یوبیلی اولماسه ایدی اهل اسلامه عائد اولان پك کوب معلومات تلف اوله‌چق ایدی . اگرده یکرمی بیش وایللی ییللرنده‌ده یاصالمش اوله ایدی تاریخی احوالمز حقنده بو کونگی قارانغولق هیچ اولمامش یاکه آز اولمش اولور ایدی . یوبیلی مناسبتی ایله تفتیش ایدلمش شیلر صوبرانیه طرفندن روسچه اوله‌رق ٥٤ بیتده باصلوب چیقمشدر ، بو رساله‌نڭ اهمیتی بزدن صوڭلر ایچون پك الوغ اوله‌چغنده شبهه یوق .

کیم‌گنه حقنده یوبیلی یاصالسه‌ده برچوق تفتیش یورتوله‌چك و بونڭ سببندن تاریخمزنڭ بر صحیفه‌سی یازلنوب قالاچقدر .

علم یولنده ربع قرن خدمتده اولندیغی مناسبت ایله یاقین دوستلری عالمجان حضرت ایچون ١٣٢٥ نچی ییل باش کوننده یوبیلی یاصادیلر . اوشبونڭ مناسبتی ایله محترم یوسف افندی آقچورا اوغلی پك قیمتدار بر اثر وجوده کتوردی . ٦٤ دورت بیتدن عبارت اولان اوشبو رساله‌نڭ هر سطری خلفلرمز ایچون حرزجان طوتوله‌چغنده شبهه یوق .

شخصمز حقنده هضم نفس قیلورغه تیوشلی ایسه‌ده ملت حقنده بویله بر حالده اولنورغه حقمز کوب یوقدر . بزم ملتمزده بعض بر مزیتلر واردر که دنیانڭ اڭ اوستون صانالمش ملتلری بوندن محروم اولارق طوررلر .

یوبیلی یاصالناچق ذاتلر بزلرده‌ده وار ، قورصاویلر و مرجانیلر اوشبو جمله‌دن ایدیکلرنده شبهه یوق . آرامزده کوب ذاتلر ، ترکی تیلمز حقنده « اقبح الالسنه »

دیه احتقار قیلوب عاشورا بوتقاسی قبیلندن بر برینه مناسبتسز عربی وفارسی سوزلر قاتشدروب سویلا-دیکلری وفضیلتی‌ده باشقه‌لر آڭلامازلق روشده سویلا-مکدن عبارت بیلدیکلری بر وقتده آنا تیلمزده رساله‌لر یازوب، تش وطرناغندن آرتدرمقله بونلرنی نشر ایتمکده اولان عبدالقیوم الناصری‌ده اونودلمازغه تیو-شلی آدملرمزدندر. بونلردن باشقه‌لرده اولور. بو ذاتلر ایچون یوبیلی یاصاب فقیر اسلام بالالری ایچون بوکون بر مکتب، ایکنچی برکونده آتاسز وآناسز بالالرغه مخصوص بر صناعت خانه، اوچنچی برکونده بر کتبخانه و بونڭ کبی عمومی فائده‌لی اورنلر آچلوب طورر اولسه ضرر اولماز ایدی.

اسماعیل بك جنابلری و «ترجمان» غزته‌سینڭ بزلر ایچون ایتمش خدمتلری حتی دشمانلری طرفندن ده اقرار ایدلمشدر. ملتمز انشاء الله بونی یادنده طوتار.

«یوبیلی» سوزینی ظن ایدرسه‌م ترکیا ادیبلری شول حالنچه قبول ایتدیکلری حالده تیللرینه تعصب درجه‌سینه ایرشوب محبت ابدن عربلر «احتفال» کلمه‌سینی اورنلاشدردیلر. بزم قوممز شول حالنچه آلاچقلرمی یاخود آنا تیلمزده بر مناسب سوز تاباچقلرمی؟ «صاغنوق»، «ایس‌که توشرمك» کبی سوزلر ده‌ده ضرر اولماسه کرك. احتمال‌که بونلردن گوزل سوزلرده واردر.

دخی، بوکبی اشلرده هجری ییللر استعمال ایدلمك مناسب اولورمی یاخود میلادی ییللرمی؟

ایشته «یوبیلی» حقنده اوشبو ایکی سؤالنی مذاکره قیلشوب بوکوندن حل قیلورغه و مطبوعات واسطه‌سی ایله بر تورلی قرارغه کیلوب قویارغه تیو-شلی. بوڭا عائد فکرلر ایچون مطبوعاتمز واسطه‌لق ایتسه کرك. غزته و ژورناللر اداره‌لرندن زیاده، بویله مسئله‌لرنی اطرافده اولان اوقوچیلر حل ایده-چکلری ظن اولنور.

خاتونلر و ترقی

بو کونده دنیانڭ تورلی قطعه‌لرنده‌گی تورلی ملتلرگه کوز صالساق کوروله‌درکه، هر بر ملتنڭ مدنیت، عمران وترقی یولنده‌غی مرتبه‌سی خاتونلرینڭ تربیه‌سی و آنلرغه بیرلگان ایرك نسبتنده‌در. طریشلق، فعالیت و اقدام کبی عالی صفتلر، خاتونلری‌ده انسانلر صره‌سینه تزلگان واوزلرینڭ هیئت اجتماعیه ده‌گی مهم موقعلرینی طانوب شوڭا کوره اش کورگان ملتلرده مکمل صورتده موجوددر.

زمانمزده خاتونلرغه اڭ یاخشی کوز ایله قاراغان وآنلرنڭ انسانیت وحریتینه چنلاب احترام ایتکان ملت، شبهه‌سز آمریقالیلردر. شونڭ ایچون آنلرده فعالیت، بایلق وحسن اخلاق هر بر ملتده‌گیدن آلده‌در. بوڭا قارشو: خاتون قرلرینه یالکز بر شهوت آپاراتی دیه قاراغان و آنلرنی توتقون کبی طوتقان ترکستانلی قارداشلریمزنی قویارغه ممکن. خاتونلرینی تربیه، تعلیمدن ومزایای انسانیه‌دن محروم طوتو سببلی اوزلرینڭ نه قدر آیانچ بر حالده بولوندیقلر-ینی اوزون ایتدروب یازارغه لزوم یوق.

بزده همان خاتوننڭ جمعیت بشریه‌ده مهم بر موقع طوتوبنی آڭلی آلمیلر. آنڭ وظیفه‌سینی، باشقه اورغاچی حیوانلر کبی، یالکز بالا طوغدروغه غنه حصر ایتمکچی بولالر. آنڭ بالا تربیه‌سی والوغ ایرلرگه تأثیری طوغریسنده‌غی عالی مقامینی تقدیر ایته آلمیلر؛ ایکیده برده تحقیر آمیز روشده: «خاتون‌بیت اول!» دیودن طارتونمیلر.

مطبوعاتمزده خاتونلرغه اول حدلی اهمیت بیرمی. گویا خاتونلرمزنڭ تیری، یاری قدرده اهمیتلری یوقلا. وقتیله «ترقی» غزته‌سنده برو «روحسز یارتیمز» اسمیله اوزون مقاله‌لر یازوب شیمدیگی مسلمان

خاتونلرینڭ جانسز اعضا کبی بر حالده کون کچردیکلرینی کوسترگان ایدی. مین بو دفعه «المؤید» غزته‌سنده اوقودیغم «ملتلرنڭ ترقیسنده خاتونلرنڭ تأثیری» سرلوحه‌لی مقاله‌نی خلاصة ترجمه ایتوب اوقوچیلرغه تقدیم ایتمکچی بولام. بو مقاله‌نی آوروپاده سیاحت ایتوچی بر مصرلی، غرب مدنیتینڭ کورکام تأثیری آستنده فرانسه ده‌غی «مونپلیه» شهرندن یازا و ایته:

بو دنیاده‌غی اشلر هر کشینڭ مزاج وصفتلری ایله متناسب روشده بولینگاندر. چونکه «تکامل قانونی» شونی تلی و بو سببلی انسانلرنڭ اشلرنده فوضویت (آنارخیا) واقع اولمی طورادر. «بشریت» نی تشکیل ایتکان ایکی الوغ جنس (ایرکك ایله خاتون) آراسنده‌ده عمللر اوشبو قاعده اوزرینه تقسیم اولنمشدر. بو ایکی جنسنڭ هر ایکیسی اوزینڭ مزاج، کوچ واقتدارینه مناسب اشلر ایله ممتاز اولمشدر. ایرلرگه، تن قوتی تلی طورغان اشلر بیرلگان؛ خاتونلر تن قوتنده ضعیف اولمقله برابر، توزم، اخلاص، کوڭل نچکه‌لیگی ونزاکت ایله ممتاز اولدیقلرندن آنلرنڭ الوشینه شوشی صفتلرنی اقتضا ایته طورغان اشلر توشکان. موندی اشلر بیك کوبدر. بونلرنڭ بعضلری ایرینه نسبتاً اولان وظیفه‌لریدر. چونکه خاتون ایرنڭ منفعتلرینده اورتاق، آنی شادلاندروچی، قایغولرینی بولیشوچی، راحت ومحنت وقتلرینڭ هر ایکیسنده ایبده‌ش وسرده‌شیدر. خاتوننڭ اڭ مهم وظیفه‌سی بتون ملتکه نسبتاً اولان وظیفه‌سیدرکه، اولده بالالرینی تربیه ایتویدر. چونکه بالالرنی قاراو وآنلرنی جسماً وعقلاً ضعیف وقتلرنده کوزه‌تو آنڭ بوروچیدر. شولایوق، بالالرنڭ کیله‌چکده‌گی ادبی ترکلیکلری ایچون نیگز صالو، یعنی آنلرنی فضیلتنی سویارگه، وحقیقتنی احترام، رذیله و باطلدن نفرت ایته‌رگه عادتلندروده آنڭ وظیفه‌سیدر. بالالرنڭ، اڭ ایلك کورگان وایشتکانلرینی ئڵه‌کتروب قالا طورغان کچکنه عقللرینه، الوغایغاچ اشلکلی اولورغه یاردم ایته‌رلك صفت واخلاقلر بیرلشدروده خاتون اوستنده‌در.

بس، خاتوننڭ وظیفه‌سی الوغ ومسئولیتی بیوکدرکه، ایر مسئولیتندن یوغاری بولماسه توبان توگلدر. زیرا خاتون‌نڭ اشلرینه بتون ملتنڭ حیات ومماتی تره‌له‌در. کوچلی وعقللی ایرلرنڭ هر قایوسی کچکنه چاغلرنده خاتونلرنڭ تربیه و اعتناسی آرقاسنده شول درجه‌گه ایرشمشلردر.

اگرده ایرلر انصاف ایتوب، خاتونلرنڭ هیئت اجتماعیه‌ده‌گی عمللرینی تقدیر ایتسه‌لر و اوتکان زمانلردن قالغان استبداد ومغروریتنی تاشلاسه‌لر ایدی، اوشبو ضعیف مخلوقلرغه احترام یوزندن باشلرینی ئیه‌رلر ایدی.

خاتون، بشریتنی آرتدرو وقوتلندرو یولنده اشله‌وچیلرنڭ برسیدر. آنڭ بو طوغریده‌غی وظیفه‌سی ایر وظیفه‌سی شیکللوك، بلکه الوغراق ومشقتلیره‌کدر. چونکه اول، حمل کونلرنده وایمزو زمانلرنده شول حدلی رنجیش وآورولرغه دوچار بولادرکه، بونلردن ایرلرنڭ اصلا خبرلری بولمیدر.

خاتون بله‌که‌ی بالالرنی تربیه‌لی، سلامتلکلرینی کوزه‌ته، آنلرنی قیملدانورغه ویوررگه اوگره‌ته وآنلرنی طوغمشدن بولغان حیوانی ملکه‌لرینی اوزگه‌رته‌ده، آنلرنی صاغلام، قوتلی، عقللی، اشکه وچالیشورغه اقتدارلی آدملر یاصیدر، اگر خاتون تله‌سه بالالرنی تزگنسز وکوزه‌تچیسز ییاروب ملتنی فائده‌لی انسانلردن محروم ایته‌رگه‌ده حالندن کیله‌در.

بالالر اوسکاندن صوڭده خاتون آنلرغه برنچی تایانچ والوغ یاردمچی بولادر. اول آنلرنڭ حسرتلرینی طاراتا، کوڭللرینی کوتاره، محنتلرنی یوکله‌رگه بهادرلندره، سرلرینی صاقلای وامید هم غیرت روحی ئوره‌در.

خاتون، بالالرینڭ برسی یاکه ایری آورغان چاقده باغوچی خدمتینی ایته. تون یوقیلرینی قالدروب آنی کوزه‌ته وکیره‌کلرینی اوته‌ب طوره‌در.

خاتون، شوندی بر مخلوقدرکه، آنڭ ایچی شفقت ومرحمتکه طولغان، یاخشیلقنی بله، شوڭا قارشی قات، قات مکافات قایتارا واوزینه ایتولگان یاوزلقلردن کوز یومادر.

ایری آڭا اوزگارسه‌ده اول توزه و ایبداشلك حقوقینی رعایت ایتوب آنڭ حاجتلرینی بیره‌در. بعضاً ایر آنی رنجیته وخورلی، فقط اول بارینی‌ده کیچره، نی حدلی محنت وزحمتلر کورسه‌ده تحمل وصبر ایته‌در.

خلاصه: خاتون، یاقتیسی بلن بزم حیاتمزنی بالقتوچی الوغ بر فانار‌در!

ایشته حیات‌ده خاتوننڭ وظیفه‌سی وهیئت اجتماعیه‌ده کوره‌چگی اشی اوشبوندن عبارتدر. شبهه یوقدرکه، بو وظیفه آغر وزحمتلی اولوب، ایرلرده بولونماغان چدامغه محتاجدر. خاتون اوستینه یوکله‌نگان اوشبو وظیفه‌نڭ اهمیتینی انکار ایتوچی بولماسه کیره‌ك. زیرا خاتوننڭ اوشبو اشلرینه ملتنڭ بوکونگی حالی بنا ایتیله وآنڭ بلن، کیله‌چکده ایریشه‌چگی ترقی ومدنیت‌نڭ درجه‌سی اولچه‌نه‌در. اگر خاتونلر اوز وظیفه‌لرنده قصورلق واشلرنده یالقاولق ایتسه‌لر، عائله‌نڭ نظامی بوزولا وشول عائله اعضالرینڭ ترکلیگی اوزلرینه نعمت اولمیچه محنت اولوب کیته‌در. اگر عائله‌لر شول روشچه بوزولسه، بتون ملتنڭ نظامی‌ده بوزولا، آنده اجتماعی فوضویت (آنارخیا) حکم سوره باشلیدر.

اگر آنالر، بالالرینی لایقنچه تربیه‌له‌ماسه‌لر وسلامتلکلرینه اهمیت بیرماسه‌لر، آنلر ضعیف بولوب اوسارلر، هرتورلی خسته‌لك وچیرلرگه دوچار اولورلرده، هیچ بر تورلی اشکه یارامازلر، ملت آنلردن هیچ نرسه استفاده ایتمز. چونکه «سلامت عقل، سلامت تنده‌گنه‌در» دیورلر.

اگر آنا، بالالرینی کچکنه چاغلرنده تأدیب، فائده‌لی وضررلی نرسه‌لرگه تنبیه ایتماسه، آنلر یاوز اخلاقلی، بوزوق تربیه‌لی وشهوت قللری اولوب ییتشورلر. حیات‌دن مقصدلری حیوانلرنقندن آرتق اولماز. افرادی شوندی بولغان امت اوزاق یاشاماز، «وجود» تاقتاسندن جویولوب کیتار.

احتمال بعض کشیلر: خاتون تربیه‌سینه نه حاجت، مکتب ومدرسه‌لر آرقیلی بالالرنڭ اخلاقلرنی توزه‌توب وصحتلرینی کوزه‌توب بولمیمی؟ دیه‌رلر.

بو سؤال اورونسزدر. چونکه تربیه باشقه، مکتبلرده اوقولا تورغان علم باشقه. مکتبلر، بر شا گردنڭ ئلیکدن بوزولغان اخلاقینی توزه‌ته آلمیلر. شوندی اخلاقنی توزه‌تور ایچون اوغراشقان مکتب، قاتقان بوتاقنی طوغرایتورغه اوغراشقان کشی کبیدرکه، اول بوتاق البت بوگولمایه‌چك، بلکه شارطلاب صناچقدر.

مکتبلرنڭ بوندن عاجز اولولرینڭ سببی شولدرکه: بالا، مکتبکه، آناسینڭ، اخلاقلری ایله خلقلانغاندن وآنڭ‌عادتلرینه‌عادتله‌نگاندن صوڭغنه باراادر. بو اخلاق وعادتلر طاشقه یازلغان یازو شیکللی عمر بوینه آنڭ بلن برگه قالالر.

اوشبونلردن آڭلاشیلادرکه، خاتونلرنڭ وظیفه‌لری ملتلرنڭ بوکونی وکیله‌چگی حقنده بیوك اهمیتنی حائزدر.

ایندی بز بر کوز صالیق. مسلمان خاتونلری اوز وظیفه‌لرینی تیوشنچه اوتیلرمی، ئلله بو خصوصده قصور ایته‌لرمی، یا که اوز وظیفه‌لرینی بلمیلرمی؟ بزده خاتون ایکینڭ برسیدر. آول خاتونی، شهر خاتونی. بونلرنڭ برنچیسی «حیات» نی طانومی و معیشت‌نڭ معناسینی آڭلامیدر. اول اوزینی باری ایرنڭ لذت وشهوتینه قورال آڭا خدمتچی وکنیزه‌ك ایتوب صانیدر. آنلر بلن، جیگوب جیر سوره تورغان حیوان آره‌سنده آیرما یوق کبیدر. اول نادانلقنڭ قارا کیومینه تورولگان و «تقدیر» گه بیك نق اشانغان اول هر بر اشنی «تقدیر» گه‌گنه صلطاب طورا، انساننڭ اوز عملی، فائده‌نی یاخود ضررنی طوغدروینی آرتق آڭلامیدر. بالا طابسه، آڭا لایقنچه اهمیت بیرمی وتیوشنچه کوزه‌ته آلمی. آنڭ بالاسی‌ایچون اشله‌گانی شولغنه‌درکه- یغلاغان صایون آغزینه ایمچا گینی طغا، طویوندردیقدن صوڭ یباره‌ده، بالا توزان طوفراقغه، بالچقغه آونی وسلامتلك ایچون ضررلی نرسه‌لرنی آغزینه آلادر. کیره‌گی کبی قاراماو وآچلی طوفلی طوروسببلی بالا آرق وآورولی بولوب قالادر. آیاغینه یوری باشلاغاچ، بوته‌ن بالالرغه قوشلوب آنلردن هر تورلی قباحت اش وسوزلر

اوگره‌نه، آناسی بلن آتاسی آراسنده‌غی سوگش و صوغشلرنی کوره، کوره آنك ادبی تربیه‌سی بتونلای یولدن چغادر.

شهر خاتونی ایسه، تربیه و معرفت جهتندن باری بر آول خاتونی مرتبه‌سنده بولادر. اخلاقی آنیقندن یاوزراق دیه‌رگه‌ده ممکندر. اول اشسزلك بلن‌ده ممتازدر. چونکه آول خاتونی ئوی طشنده‌غی کوب اشارده ایری بلن برگه یوری و آنك اورنینه طورادر. شهر خاتونلرینك آرتق اشاری بولمی، وقتلرینی فائده‌لی نرسه‌گه صرف ایتمیلر؛ بایلری بالالرینی‌ده اوزلری ایمزمیلر، مخصوص بالا ایمزوچیلر طوتالر، صوڭره آصراولر وخدمتچیلر آراسینه بیاره‌لر. شونده بالالر بوزوق اخلاقلی، استقلالیت (صاماصتایاتولنست) دن محروم، چیرلی ویا که چیرلرگه مستعد اولوب یتشه‌لر.

مونه بو کونده مسلمان خاتونلری اوشبو حالده درلر. عائله نظامینی ویران ایته طورغان اوشبو حالگه راضی اولوب طورویمز عجبنك آریاغنده عجب در. اوشبو حاللرنك نتیجه‌سی اولارق، بز مسلمانلر حیات میداننده بتون ملتلردن آرتده قالدق؛ سیاسی، ادبی واقتصادی استقلالیتلریمزنك همه‌سینی غائب ایتدك. زیرا ثبات، بهادرلق، اقدام، یاردمله‌شو وقارداشلك کبی، بالالرنك آنا قوچاغنده عادتلنه‌چگی کورکام صفتلرنك بزم یوره‌کلریمزده ئزلری یگنه‌ده یوقدر.

خاتونلرنك نادانلغی سببندن قارت ویاشلر آراسنده ادب بوزوقلغی‌ده نشأت ایتمشدر. بز گل واقتیداك فائده‌سز نرسه‌لر ایله اوغراشامز؛ آرامزده حسد (کونچیلك) فوق الحد تارالغان؛ اوز آرا اتفاق یوق، بر طوغان قارنداشلر طالاشالر؛ یالقاولق ایله شول قدر مبتلامزکه، حلال وتیوشلی اورنلردن مال چغارر ایچون اصلا سعی وهمت ایتمیمز. عقللریمز خرافات ویالانلر ایله طولغان — غربلیلر اوستمزدن کولوب طورالر.

ایندی عقلاء وضیالیلریمز نیشلاب طورالر؟ تیوشلی اصلاحنی فعلیتکه چغارورغه وقت یتمدیمی؟

اوزمزنی چریتکان اجتماعی خسته‌لیکلریمزنی دوالارغه کون کیلمدیمی؟

ایندی بزگه خاتوننك هیئت اجتماعیه‌ده طوتدیغی مرکزینی طانوب، آنك اشلرینی تقدیر ایتارگه و آڭاقل وکنیزه‌ك که قاراغان کوز بلن قاراودن طوقتارغه وقتدر.

حقیقت برگنه‌در. لکن بز اوز اوزمزنی آلداب طورامز. بوگون بر نرسه‌نی کیراکلی دیب اعتراف ایتدیگمز حالده ایرته‌گه آنی طانامز. خاتونلرمزنی کیره‌گی کبی اوقوتاسمز وایرکنله‌ته‌سمز کیلمی. شولای بولسه‌ده آنلردن، بالالرنی تربیه و آنلرغه نظارت ایتونی، ئوی ایچینه شادلق و حیات کرتونی طلب قیلامز. حالبوکه بونلرنی، علم وتربیه‌دن زورالوش آلغان کشیلرگنه اشلی آلادر.

مین، کوزلرینی مغروریت و استبداد صوقراییتقان کیمسنه‌لرنك: خاتون هرحقوقده ایر بلن تیگز بولسه، حیاتنك نظامی جیمریله‌چك وخاتوننك ادبی بوزولاچق دییولرندن عجبلنه‌من. موندی فکر ایرلرنك اوهامپرورلك ونادانلقلرندنغنه نشأت ایتمشدر. یوقسه تربیه‌ایله اخلاق بوزوقلغی بر یبرگه نیچوك جیولسون؟

احتمال بعض کشیلر، مکتبلرده اوقوغان قایو بر قزلرنك تربیه‌سزلکلرندن شوملانا طورغانلردر. لکن بو یبرده دخی بر مرتبه أیته‌مز: تربیه باشقه، علم دخی باشقه. اول قزلرنك آلدیقلری آزغنه علم‌نك اوزی‌ده یالگز قابقدنغنه عبارتدر. اگر بو قزلر آنالری یاننده کورکام دینی تربیه ایله تربیه‌لنسه‌لر ایدی، آنلرنك کوڭللرینه فضیلت اورنلاشور واول کوردیکمز تربیه‌سزلك آنلرده کورولمار ایدی.

مینم فکریمه کوره مسلمانلرنك حالی، مشروطیتکه نائل اولو، یا که اوز وطنلرندن چیتلرنی چغارو ایله‌گنه توزه‌لماز. بلکه بونك ایچون ـ هیئت اجتماعیه‌مزنی، زمانه روحی واحتیاجمز ایله‌متناسب روشده، اساسندن یاڭارتو تیوشدر. اوشبو یاڭارونك اساسی هیچ شبهه‌سز، قزلرمزنی یاراقلی زوجه واهلیتلی آنا اولورلق روشده تربیه ایتودر.

ع. بطال.

بلندلك سويو

«ملی تعلیم وتدریسمز» «امامار حالینی اصلاح»

آدمیلرنك هر برنده «بلندلك سويو» اسملی طبیعی بر خلق بار. بو عالمده بولوب تورمقده اولغان واقعه‌لرنك الك بیوكلرندن باشلاب الك كچوكلرینه قدر تیكشریلور ایسه بارچه‌سنده بیله آنك «بلندلك سويونك» بارماغی طغلوون كوروب بولا. بو درجه‌نی قولغه كرتمك ایچون آدمیلر، نی بار ملكینی وبلكه جانینی هم فدا ایده‌رگه حاضر وقتلری بولغالی «باشم كیتسه كیتار، اسمم قالور» كبی سوزلرنكده ایشیدله تورمقی بو سببدندر. اوشبونك ایچونده هر بر عصر وهر بر مملكتده نیگنه هنر مذكور «بلندلك» اسملی درجه‌گه ایلتوب چغاره‌چه‌غی سیزولسه شول هنر ترقی ایده وآڭا دورت قول ایله یابشوچیلر كوبایه. البته بزنك بو عصر وبو مملكتمزنیده اول كلی قانون حكمندن چغاررغه وجه یوق موندەده شولایوق هر كم شول«بلندلك»گه ایرشدره تورغان نرسه‌نی سویه، طلب ایده؛ توبان وخوار قالدرا طوزغان نرسه‌لرنی یاراتمی وآنلردن قاچا.

بو كونلرده «ملی تعلیم وتدریسمز»، «امامار حالینی اصلاح» مسئله‌لری مطبوعات بیتلرنده اهمیتلی اورنلر طوتدبقی ایچون مینده، بو توغریده اوز طرفمدن بر- ایكی جمله سوز یازمقچی اولامن وآڭا مقدمه اولارق یوقاریده‌غی فلسفه‌منیده افكار عامه‌یه عرض قیلمشم.

ملی تعلیم وعموما ملیتمزنی آلغه باصدرمق قصدنده اولسه‌ق ملی مدرسه‌لرمزده اوقوب چیقغان شاگردلرگه، خلقمز آراسنده اعتبارلی، نفوذلی، ورغبت قازانیرلق «بلند» اورنلر حاضرله‌مك، مدرسه‌لر كوبایتودن آرتیق لازمدر. بو كونگی كبی مدرسه بتورگان یكتلرمزگه بر امامق ایله معلملكدن باشقه اورن حاضرلی آلماساق وآنلرنكده حاللری بو كوز آلدمزده‌غی اولورسه ملیتمزنی «انقراض» اسملی آچی وقورقنچلی بر استقبال قارشولایه چغنده شبهه می وار؟!... بر سیكوند كیچگوسز بو قورقنچنك چاره‌سینی كورمك ملی وعمومی بورچمز دگلمی؟.. ألبده، وجدانلی یاشلرمزنك كوبسی امامتدن نفرتلنه باشلاغانلری كورینه، واقعاً كشی نفرتاه نماسلكده توگل شول. دائم كشی كوزینه قارابقنه تورمق، آنلرنك مرحمتی سایه‌سنده‌گنه تریكلك قیلمق، طمع كبی الك أشاكی بر صفتی كندینه طبیعی بر خلق ایدنماگه مجبور اولمق... وغیر وغیرلر. كشی رغبت ایده‌رلك حاللردن اولورمی؟!. مین، شونك ایچونده امامار حالینی اصلاح وآنلره معاش تعیین ایده‌رك طمع وسؤال مذلتلرندن خلاص قیلمق مسئله‌سینی، ملی تعلیم وملیتمزنك جانی دیه قاریمن؛ ومطلق: «امامق حالی بو كوینچه قالور ایسه معاملرمز وظیفه‌لریده بو كونگی كبی عدت كوتمكده اولغان خاتونلر وظیفه‌سی قبیلندن نفقه، كسوه وسكنی‌دن آرتماز ایسه، تیز بر زمانده ملی تعلیم وتدریسمز قوتدن توشه‌چك وبونك سببلی ملیتمز هم بته‌چك» دیمن.

بعضیلرنك فكرنچه: امامارغه معاش تعیین قیلمق ضررلی، آنلرنك معیشتلری تأمین ایدلسه ملله خلقینه التفات ایتمازلر هم خلق وفعلاری ایله اثرده ویرمازلر ایمش بو سوز ظاهرنده درست كبی كورنسه بیله، اصل حقیقتنده تأثیر ونفوذنك فلسفه‌سینه ایروشه آلمادیقندن أیتولمش سوزدر.

«نفوذ» و «تأثیر» اسملی خاصیتلر دائما محتاج الیه طرفنده اولوب، هیچ‌ده محتاج طرفنده كورنگان ماده‌سی یوقدر. «الانسان عبید الاحسان»ی درستلگنده نزاعسز بر قاعدهٔ كلیه صانار ایسه‌ك قوللر، خواجه‌لرینه نه درجه نفوذ اشلته بیلور؟ وافرادناسه قول اولماغه‌ده رغبت ایده‌رك كملر ملی مدرسه‌لرده تحصیل ایده‌رلر؟!... قسقه‌سی: «امامت» یول باشچیلق هم نفوذلی اولورغه تیوشلی بر اورن دیه‌طانیلور ایسه، امامرنی خاطر صاقلاوچان وحقیقت یاشروچی مداهن، قریان كبی قورقاق وتولكی كبی حیله‌كار ایدوب

قالدرماسقه تیوشلی . شول حالده‌گنه بزلر وجدانلی وانصافلی ، غیور اماملری کوره آلاچقمز ـ وشول حالده‌گنه بزلر ملی تعلیم وملیتمزه رواج ویره‌چکمز .

عمر القراشی. «بوکای» ایلنده

«عصب» مسئله‌سینه عائد

بو مسئله محترم «شورا» ده کوتارلگان ایدی . اوزمنڭ تورکیچه بلووم بیك آز بولسه ده ، بو طوغریده آڭلادیغمچه اوز فکرمنی یازمقچی بولدم .

منمچه ، بو «عصب» مسئله‌سین کیڭرك روشده قویارغه ممکن بولسه کرك ؛ چونکه بو «عصب» ترجمه سینه کیله طورغان اعتراضلرنڭ باشقه‌سینه ده کیلووی ممکندر .

من بولای فکر یورتاسم کیله :

بر سوزنڭ اصطلاحی معناسینڭ لغوی معناسی ایله مناسبتی بولمغانده ، شول سوزلر ، استعمال ایتله کیلگانچه قالدر وتیوشلی‌مه ، یوقسه باشقه‌لر مناسبتلی رك بولغان سوزگه آلشدررغه کرکمه ؟

بر ملت ایچنده یاڭا بر فکر طوغسه ، یاکه بر نرسه کورنوب ، اول ملت شول یاڭا طوغان فکرنی ویاڭا بولغان نرسه نی بر برسینه آڭلاتو ایچون بر یاڭا سوز استعمال ایته باشلای ، شوندای یاڭا سوز یاکه باشقه تلدن اوزگارتلوب بولسه‌ده اوزگارتماینچه بولسه ده ، آلونه یاخود اوز تلنده مناسبتلی رك سوز آراسندن صایلاب آلوب أیتولنه باشلانا . شولای ایتوب اول ملت آراسنده بر یاڭا سوز تارالوب ادبیاتنه‌ده کروب ‧ کیتکاچ باشقه سوزلر کبی ، تلده خواجه‌لق حقن آلا وعادتی سوز بولا . اوشبونڭ طوغروسنده : «بو سوزنڭ توب معناسی شولای بولای هم آنڭ استعمالی بو اورنده مناسب توگل دیو أیتوچی بولمای» حتی بویله اعتراض قیلوده اورنسزدر دیب اویلایمن . چونکه اصطلاحدن مقصود فکرنڭ یاکه نرسه‌نڭ خلق آراسنه فقط آڭلاشوویدر ، بر سوزدن ایکی معنا چقماسه شول یتوب طورا .

چیت تللرنڭ اصطلاحلرینه کوز صالسه‌ق ، اصطلاحی سوزلرینڭ کوبسینڭ توب (لغوی) معنالری ایله مناسبتی بولمغانون کوررمز ؛ اما اصطلاحنی آلشدررغه کرك دیوب یوروچی لرنڭ مقصدلری التفاتسز سونوب قالغانون تاریخدن بلامز .

مثلا روسچه Воля دیگان سوز بار ؛ توب معناسی ایرکلك ، اختیار ، آزاد بولو ، طوتقون بولماو ؛ اما فنی علم روحده Воля نڭ معناسی باشقه‌چه‌رق : میل ، اختیار ، مقصد ، اراده ، نیت ، حتی اشلای باشلاولرینی آڭلاتو ایچون استعمال ایتوله . بو سوزده لغوی معناسی ایله فنده آڭلاشلغان معنالری آراسنده تمام بر مناسبت بولماسه‌ده ، سوز اصطلاح بولوب کیتکاچ ، آنی اوزگارتورگه تله‌ب وکرك دیب یوروچیلر یوق ، مقصود ، آڭلاشلعاچ ، شول یتدی .

نمسه‌چه «ماشینه» دیوب قوزغالغچ آلتکه ایته‌لر . بزم روسیه‌دن چققان ساماوار ، چای حاضرلرگه یاصالغان بر قورال ایکانون بلگاچ نمسه‌لر ساماوارغه «ته‌ماشینه» دیب اسم بیرگانلر . ساماوار قوزغالغچ قورال توگل ایدکن بلسه‌لرده ، اوشبوسوزنی اوزگارتماینچه همان استعمال ایته بیره‌لر .

اوز تلمزده‌ده چوین یولی دیگان سوز بار . چویندن یاصالماینه تیمردن یاصالغانون بلسه‌کده بز بو سوزنی اوزگارتمایمز ؛ اگرده اوزگارتایك دیب یورساك بر فائده‌سز مشقتکنه بولور ایدی .

الحاصل : ـ اگرده بر سوزنی ایتکان چاقده بر بر شئ اورنینه ایکنچی شئ نی آناغان سوز دیب اویلاماسق شول بزم ایچون یته .

«عصب» دیب أیتوله کیلگان ایکان ، عصب دیگاچ روسلر ویاۋروپالی لر نیرڤ اسمن بیرگان ذاتنی أیتلگانی آڭلاشلسه ـ شول وقت آلوشدررغه حاجت اولماسه کرك ایدی . اصطلاحلرنی اوزگارتو ایله مشقتله‌نگانچه بو کونگه چاقلی اوز تلمزده قویلمغان

اصطلاحلرنی تابو ایله شغلله‌نو بیگرا کده فایده لی بولور ایدی، دیب ظن قیلامن.

سلطان سلیم‌گرای جانتورین.
«اوفا» فیڤرال

«شورا» : ــ بو فکر پك مناسبدر.

«محمد علیه السلام» رساله‌سینی انتقاد

۷

صابر حضرت: «ولادتنك ۹نچی ربیع‌الاول کوننك اولمقی حقنده روایت کورلمیدر، قطعی برهان اولمادیغنده مشهور سوزگه مخالفت ایتمکده وجه نه‌در؟» دییور.

شبهه یوقدرکه انابتلی بر دلیل کورلمادیکنده، سیاسی واجتماعی حاللر مجبور ایتمادیکنده ایلکدن مشهور اولوب کلمش سوزلردن دونوب عمومی فکرلرگه تشویش صالمق مناسب دگل، بوندن بتون بتونه خبرسز دگلمز. لکن بر سوزنك مشهور اولمقندن طوغری اولمقی‌ده لازم دگلدر. شهرتنك بر قاچ سببلری وار. بعض براملر علم ایله شهرت چیقاررلر وبعض بر عالملر آیاق آستلرنده تابتالوب یوررلر. خصوصا علم عصرنده وعلملی قوملر آراسنده اولان شهرتلر ایله جهالت عصرنده وجاهل بر قوم آراسنده تابمش شهرتلر آراسنده اولان فرق پك بیوکدر. صوك مؤلفلر طرفندن دعوی ایدلمش «مشهور» و«اجماع»، «اتفاق» کبی سوزلرنی قبول ایتمك طوغروسنده نه قدر احتیاط ایدلسه‌ده اورنسز اولماز. بوندن بیك یل مقدم بر عصرده احمد ابن حنبل حضرتلرینك: «من ادعی الاجماع فقد کذب» دیدیکی سوزی حکمتسز دگلدر. هر نه قدر بو سوزنی تأویل فلان ایتسه‌لرده، آنده بونده تارتسه‌لرده، اول سوز شول حالنچه طوردیغنده‌ده درست ایدیکی پك کوب مثاللر ایله اثبات ایدلمشدر.

ولادت حقنده اولان مشهور سوزدن علی العمیا یاکه یکی بر سوز چیقارمق قصدی ایله دگل بلکه تفتیش ایدوب کوردیکم وآنی قبول ایدرلك وجه تابماد‌یغمه چاره‌سز اوله‌رق کوچدم. بن ولادت حقنده اولان خبرلرنی اقتدارم قدر برر برر تدقیق ایتدم، بو طوغروده الڭ معتبر آدملرنك اثرلرنده، درستلگی صورت طوتمغان سوزلرنك اولمقینه تعجب ایتدم. جمله‌دن بری: «ولادت ییلنده محرم باشی جمعه کون ایدی، ۱۳نچی یکشنبه کونده فیل ماجراسی اولدی، بوندن ۵۰ کون صوك ربیع‌الاول ۸نچی کونده ولادت پیغمبری واقع اولدی» دییولمش روایتدر. بو روایت پك الوغ آدملرنك اثرلرنده اولوب مشهور روایتلرنك بریدر. فقط اساسسز وأولی آخرینی، آخری أولینی تکذیب ایتمکده اولان بو سوزنی صاحبی الوغ آدم وروایتی‌ده مقبول دیه نیچوك قبول ایدرگه ممکن؟

حضورینه قبول ایدلدیکم وقت، شیخ جمال الدین الافغانی حضرتلری: «اهل اسلام ایچون الڭ برنچی خدمت، اوزلرینه مخصوص اولان علوم شرعیه‌لرینی اصلاح ایتمك، کتابلرمز روایتلرمز کوب فقط تفتیش ایدلنسه یوزده توقسان توقزی اصلسز وموضوع اولدیغی میدانه چیقادر، بونلر سببندن شریعتمز قسما تحریف ایدلدی فقط بونی کوره‌چك کوزلر یوق، خلقمز آندن آلوب بوندن ییغوب کتاب تألیف ایتمشلر، اما کتابلرینك بر علم یرینه اون جهل تاراتدقلرندن خبرلری اولمامشدر» دیمشیدی. اوشبو سوزنك درست ایدیکی بنم قاشمده بر قاچ مثاللر ایله ثابتدر.

ولادت حقنده اولان خبرلرنی الڭ ایلك مرتبه اوله‌رق بن ایکی قسمگه آیردم. بر قسمی قائللری خواه بیوك، خواه عادتی آدملر اولسون اوز اوزلرندن باطل اولانلردر. بونلرنی بر طرفه قویدم. بوندن قالان قسمی اوزلرینه نظرا درستلکلرندن مانع کورلمامش روایتلردن عبارت ایدی. بونلرنك آراسندن برینی ترجیح أیلامك حقنده اوشبو اوچ نرسه‌نی اساس ایدوب طوتدم: ۱) ولادت دوشنبه کون اولمشدر (بونی ایسه اهل حدیثدن کوبلر اختیار ایتمشلر). ۲) ولادت

۲۰نچی نیسان (آپریل)ده اولمشدر. (بونی عبدالبر وباشقه‌لر روایت أیلرلر). ۳) ولادت ربیع الاولنك اولگی اونبشنده اولمشدر. (سیر عالملرینك اکثری اوشبونی اختیار ایتمشلردر). اگرده اوشبو اوچ کوننك برگه ییغولدیغی وقت تابلسه مذکور اساسلرغه کوره شول کوننی ولادت کونی دیه تعیین ایدرگه ممکن اوله‌چقدر.

حساب وجبر فنلرنده بضاعتمز اولمادیغندن وکتبخانه‌مزده اولان تقویملرگه اشانوب یتمادیکمزدن بزلر اوشبو فنلرنك اوز عالملرندن استعانت قیلورغه مجبور اولدق.

زیج وحساب فنلرنده ید طولاسی اولمق ایله اقرار ایدلمش مصرلی محمود پاشا فلکی، آوروپا «انجمن دانش» لرینه عرض ایتمك قصدی ایله اولسه کرك، ولادت هجرت ووفات‌تاریخلرینی تفتیش ایدوب فرانسزچه بر اثر یازمشدر. اوشبو اثرنك بعض بر مهم نقطه‌لری ترجمه ایدلنوب «ریاض المختار» ده نقل اولنمش. ایشته عمومی فائده اوله‌چغنی ملاحظه قیلوب بحثمزگه مناسبتلی اولان جمله‌لرینی «ریاض المختار» دن بو یرگه نقل ایده‌مز:

«تاریخ ولادت حضرت پیغمبری حقنده محمودپاشا عریض وعمیق تحقیقات وحسابانه طالارق یوم ولادتك ۵۷۱ میلادی فرنکی ۲۰نچی نیساننه (آپریل) مصادف اولان ۹ ربیع الاول پازار ایرته‌سی (دوشنبه) اولدیغنی اون ایکی ادله ایله موقع ثبوته ایصال أیلامشدر. ادلهٔ مذکوردن بری (۱) بودر: رسول علیه الصلاة والسلام افندمز، مشتری ایله زحلك عقرب برجنده وقوعه کلن قرانی سنه‌سنده و قران مذکوردن آز صوکره‌چه دنیایه کلدیکلری وبر ربیع الاولك نصف أولنده وکونده پازار ایرته‌سی اولدیغی متفقدر. قران مذکور ایسه ۵۷۱ میلادی فرنکی مارتنك اوتوز ویایکرمی طوقزنچی کونی وقوعه کلمك لازم کلدیکنی بعد الحساب آنی متعاقب داخل اولان ایلك ربیع الاولك اجتماع نیرینی نیسان مذکورك ۱۰نچی کون و مکه ساعتیله نصف اللیلدن ۹ ساعت ۴۱ دقیقه صوکره‌سنده وقوعبولوب رؤیت هلال ایسه بالطبع ۱۱ نیسان آقشامنه ممکن اوله‌چغی آشکار اولمغله نیسان مذکورك ۱۲نچی کونی پازار کونی ربیع الاولك برنچی کونی اولدیغی تبین ایدر. شهر مذکورك نصف أولنده‌گی پازار ایرته‌سیلری ایکنچی وطقوزنچی کونلر اولمش اولور. مؤرخینچه یوم ولادت حقنده شك اولنان جهت باشلوچه ۸نچی ۱۰نچی ۱۲نچی ربیع الاول کونلریدر، حالبوکه بونلرك هیچ بری پازار ایرته‌سینه مصادف دگلدر. بلکه بونلر آراسنده پازار ایرته‌سینه مصادف اولان کون یالگز ۹نچی ربیع الاول اولدیغندن جای اتفاق اوشبو کون اولمق لازم کلور».

ایشته بزلر، ذکر ایتدیکمز اساسلرغه بنا ایدوب واوشبو فنی تحقیقنك‌ده شوڭا موافق کلدیکی حتی‌که محمودپاشا فلکی‌سوزی برهان اورنینه طورغه‌یارادیغنی حسابه آلوب ولادت کوننك ۹نچی ربیع الاول اوله‌چغنی اختیار ایتدك. مع ما فیه بو دلیل یالگز ۱۲نچی کوندن کوچوب ۹نچی کوننی اختیار ایدومزگه آنچق بر سبب‌گنه اولوب، ولادتنك قطعی صورتده شول کونده اولدیغنی دعوامز یوقدر. زیرا ذکر ایتدیکمز اساسلردن بر رسی صحیح اولماز ایسه آڭا بنا ایدلمش فنی دلیلنك فائده‌سی اولمیه‌چقدر.

احتمال‌که ۸نچی ربیع الاولنی اختیار ایتمش عالملرده اوشبو دوشنبه کوننی مقصد طوتدقلری فقط آی باشینی حساب عالملرندن بر کون صوڭ صانادقلری سببندن اولور. آی باشلری حقنده بو قدر بر اختلاف اوله‌قی خلاف عادت دگلدر.

شایان تعجبدرکه: بزلرنی ولادت‌کوننی ۱۲ ربیع‌الاولده کوسترمادیکمز سببندن انتقاد أیلرلر، اما بوندن بر قاچ ییللر مقدم (۱۳۲۱ – ۱۹۰۳ ده) مفتی‌الدیار المصریة امام محمد عبده حضرتلرینك «رسالة التوحید» نام اثرنده اولان «فی اللیلة الثانیة عشرة من ربیع الاول عام الفیل (۲۰ آپریل ۵۷۱ سنة من میلاد المسیح علیه السلام) ولد محمد بن عبد الله»

---

(۱) قالان اونبر دلیلی نه‌دن عبارت ایدیکنی بو کونه تعبر بیلمادك.

دیدیکی سوزینی (ص ۸٦) : «رسول الله حضرتلرینڭ
ولادتلری ۹ نچی ربیع الاولده اولدیغی فنی دلیللر ایله
معلوم اولدی . بزگه ایسه برهانی وتحقیقی سوزلرنی
قبول ایدرگه تیوشـلی» دیه انتقاد ایتمشلر ایدی .
محمد عبده حضرتلری بووقت کندیسی سلامت ایدی .
آنڭ مسلکینه خدمت ایتمکده اولان «المنار» مجله‌سی
بو طوغروده تقریبا اوشبو روشده اعتذار یازدی :
«سیر عالملرندن بر فرقه رسول الله حقنده ـ ولد لیلة
الاثنین لثمان خلون من ربیع الاول ـ دیبورلر . بو
سوزنڭ ظاهر معناسی ۹ نچی ربیع الاولده طوغدی
دیمکدر . چونکه ـ خلون ـ ایله صفت ایدلمش وقتنڭ
یاننده اولان کون (کوندز ایله کیچ آراسنده فرق
یوق) ۹ نچی کوندر . عربلرنڭ خلون وخلت کبی
سوزلرنده اولان عادتلرینی بیلمگان آدملر بوطوغروده
کوب مرتبه‌لر یاڭلش مطالعه قیله‌لر و : ـ ولد لثمان
خلت ـ دن سکزنچی‌ده طوغمـش ، دیه معنا ویره‌لر
(حالبوکه بویله دگلدر) . حسات ایله اثبات ایدلدیکی
ایچون بوطوغروده ۹ نچی ربیع الاولنی قبول قیلورغه
تیوشلی . اما استاذ وامام محمد عبده حضرتلرینڭ
سوزی مساهله‌گه وقلمینڭ سهو قیلمقینه مبنی اولمشدر .
یونسه عوام آراسنده مشهور اولان سوزلرنڭ قیمتی
یوقدر» . (ج ٦ ص ٤٢٤) .

«حسینیه» مدرسه‌سنڭ علم سیردن «نور الیقین»
نام اثرنی اوقوتدیغم وقت ۷ نچی بیتده (قزان خار-
یطونوف باصمه‌سی ۱۹۰۵ نچی ییل) اولان «وکان ذلك
(المولد) فی ربیع الاول من عام الفیل الذی یوافق
سنة خمسمائة وسبعین من میلاد المسیح علیه السلام
عبارتینی مطبعه خطاسینه حمل ایدوب شـاگردلردن
واوزلرینڭ نسخه‌لرینی «سـنة احدی وخمسمائة
وسبعین» دیه توزاتدرمشیدم .

بو ییل قزان‌شهرنده «ملت» مطبعه‌سنده باصلمش
اولان «نور الیقین» دن بر نسخه (بو اثر « محمد
علیه السلام» رساله‌سندن صوڭ طبع اولنمشدر) اوشبو
کون «شورا» اداره‌سینه کلدی . بونده ایسـه اولگی
باصمه عبارتنی توشراوب بویله روشده یڭی برعبارت
قویلمشدر : «وقد حقق المرحوم محمود پاشا الفلکی
ان ذلك (المولد) کان فی صبیحة یوم الاثنین تاسـع
ربیع الاول الموافق للیوم العشرین من اپریل سنة
٥۷۱ من المیلاد وهو یوافق السـنة الاولی من حادثة
الفیل» .

هر بر حذام سوزی درست اولوب بتمادیکنی
هر بر یاخشی آتنڭ آبنوی وهر برعالمنڭ یاڭلشوی
کوب مرتبه‌لر واقع اولدیغنی گوزل آڭلادیغمز حالده
بو دفعه‌ده دخی : «اذا قالت حذام فصدقوها : فان
القول ما قالت حذام» بیتنی اوقورغه مجبور اولدق .

معلم عبدالرفیع ، امام عبدالواحد حسنوف ، ع .
نورایوف ، ولدان عمرانوف ، معلمه ح . جمالیه ، معلم
عبدالرحیم امیری ، آقا قریه‌سـنده حنیف ویسف .
زیرکلی قریه‌سنده معلم صادق الکریمی وغیر برچوق
مکتوبلر ایچون ده اوشبو یازدقلرمز جواب اوله‌بیلور .
خصوصی جوابلر یازمادقمز ایچون ملامت اولماسون!

ادب اهلی طرفندن اثرمزنڭ بویله انتقاد ایدلمکنی
شرف اعتقاد ایتدیکمز ایچون «محمد علیه السلام»
رساله‌سینی درس ایدرك بالالرغه اوقوتمقده اولان
معلم ومحترمه معلمه‌لرنڭ خصوصی ملاحظه‌لرینی ده
ایشدرگه رغبتمز کاملدر ، انشاء الله دریغ بیورمازلر .
رساله کوچك برشی ایسه‌ده موضوعی غایت بیوك
اولدیغی جهتندن دقت ایدرگه تیوشلی .

رحمت الهیه مسئله‌سی

(عینا)

۲۲ نچی عدد «شورا» ده میدانه قویولغان بـو
مسئله شمدی ادله‌سی ایله تمام اولووی قریبدر . مطبو-
عات عالمینڭ ترقیات و اتحاد بابلرنده چندن خدمت
ایتولری امید ایدلگان بو عصرده ، نزاع و اختلافکه
سبب اولان بوندای مسئله‌لر ایله چوالو برده مطلوب
بولماسه‌ده استقباله برفائده مأمولیتی ، مسئله‌گه اهمیت

بیروب کوکلده بولغان شبهه‌لرنی اوقوچیلرغه عرض ایتوب اوتارگه مجبور ایته‌در. بو مسئله‌نی قویوچی ذات بنم سویلادیکم سوزلره هیچ محاکمه‌سز هر کم تقلید ایدرگه بورچلیدر دیه دعواده اولمای، فکر بیان ایدرگه‌ده مساعده ویرسه کرك.

رحمت الهیه مسئله‌سی قلاغی آستنده اسلامیت ایچون ضررلی و آڭا خلاف اعتقادلر نشر ایدله دیه آغلایانلر و اوزلرنچه هم شوڭا اعتقاد باغلاغانلر تورلی تشبثاتده اولندقلری کبی، بعض ذاتلر: «موسی افندی بر علمی مسئله چقارغان ایدی؛ ملالر، امامل بوڭا فتنه قوبارالر یائسه آڭلامیلر» دیه ملالرنڭ سوزلرنی فقط تعصب وفکرسزلکگه حمل ایتو یوللرنیده آچوب قویدیلر. بو مسئله‌نڭ الڭ خلافنده اولان بر ذات خصوصی اوله‌رق، «اگر موسی اوشبو بار علم وفضلی ایله اهل السنة والجماعة یولنده خدمت ایتسه ایدی! قوچاقلاب اوبار ایدم» دیه سویلاگاننی کوروب، بونڭ حرکتلری یا شخصیت یا عداوت ایچون اولمای، مسئله‌نڭ مهملگینه اعتقاد باغلاغانلقدن ایدکنی تصدیق ایتدم. بناءً علیه، بو کبی ذاتلرنڭ سویلادکلرینی اعتبارگه آلوب، شبهه‌لرینی ادبی صورتده ازاله ایتمك انسانیت واسلامیت مقتضی‌سیدر.

هر کمنڭ نیت ومقصدینه بناءً جزاء ویران عالم السر والخفیات الله تعالی‌نڭ اوزینه تابشروب ٥-٦ عدد «شورا»ده اوز اعتقادم وبلومچه نص قاطعگه خلاف تابقان اورنلرنی بیان ایده‌چکم (ان شاء الله). کرك بنم شبهه‌لریمه تیوشنچه جواب ویرلسون، کرك اعتبارسز قالدرلسون؛ آنده بنم اشم یوقدر. مرادم: فقط اوقوچیلرغه مقصدنی وحقیقت حالنی آڭلاتمقدر. بنمچه رحمت الهیه ونجات عمومی حقلرنده ایراد ایدلگان دلیللرگه شروعدن قبل، بونلرنی عرض قیلوب اوتکارمك لازمدر.

بو مسئله‌یه قاطع اولمق امیدیله، رضاء الدین حضرتلری رحمت الهیه رساله‌سینی موضع انتشاره قویدی. اگر بو مسئله باشده اوشبو روشده منصفانه عرض ایدلوب دلیللر ومذهبلر ذکر ایدلسه، کرك ملالر، کرك باشقه‌لر بوندن استفاده ایدرلر؛ خلق بر بریله نفرتله‌شماوده (اگر مطلوب بولسه) بولور ایدی. حالبوکه، الڭ عادلانه وبی طرفلق یولنی اختیار ایتدم دیه‌ن بر ذات ایسکی دینلردن بحث ایتکانده؛ اول زمان اهلینڭ اعتقادلرینڭ جهللرندن عقلسز و کفرلرندن کلمش شیلردر دیمکار خطا، بر ملتی، اعتقادی وعبادتی ایچون تکفیر وتضلیل تیوش توگل؛ هر مذهب هر دین اهلینه احترام نظری ایلان باقمقلق وظیفهٔ انسانیت ایدیکنی اعتراف ایتدیکی حالده، علمی بر مسئله عرض ایدوبده اهل کلام و مفسرین کرام علماء ومجتهدین‌نڭ اوز اجتهادی ایله تابقان مسئله‌لر حقنده، حوصله‌لری تارلقدن سویله‌دیلر؛ آنلرنڭ جسارتلری، غفلتلری، ادبسزلکلری ایشان واماملرنڭ ایمانلری عن جهل اولولری، جاهلانه تعصبلری، اسلامیت ایله بر پاره‌لك آلش ویرشلری یوق کبی عبارتلر قوللانمه‌سینه تعجب ایتمه‌مك وتوصیه ایتدیکی اعتقادلرنڭ اوز حضورنده‌ده بر پاره‌لق اهمیتی یوق ایدیکینی تصدیق ایتمه‌مك ممکن توگلدر. یعنی بارچه معامله‌سی بارچه توصیه‌لرینی تکذیب ایتوی کون کبی ظاهردر.

رضاء الدین افندینڭ رحمت الهیه رساله‌سنڭ بیاننه نظرا، گویا موسی افندی ابن القیم حضرتلری کبی، انسانلر تیوشلی عذابلری چیکدکلری وقرآنده بیان ایدلمش جزالری کوردیکلری صوڭنده، فقط بر وقت نجات اوله‌چقلرینه امید باغلاغان ایمش؛ خلقنڭ غلیانه کلوب کوب اختلافلره سبب فقط اوشبو مسئله ایمش؛ اگر مسئله فقط شوندن عبارت اولسه ایدی، برده استغراب قیلنمی دلیللری تفتیش وعقلی محاکمه‌لر ایله شبهه‌لری عرض ایدوب معقول و شرعی دلیللره منتظر اولورده توررلر ایدی. حالبوکه، خلاف اعتقاد دیه صانالغان مسئله‌لرنڭ الڭ برنچیسی: (همه دینلرنی تصویب مسئله‌سیدر) چونکه بو تصویب ولو بك آز بولسون تعذیب ایله اصلا جیوله‌ق احتمالی یوقدر. کتب سماویه ایله مبعوث هر پیغمبر، اگر توحید وایمان ایله مشرف اولمیان بر انساننڭ عذابسز نجاتینی

احتمال توتسه‌لر ایدی، بو قدر اوزلری جفالر چیکماسلر همده بعضا جهاد، بعضا نصیحتلر ایلان بنی آدمنی بو قدر بیوك اذا وجفاره صبر وتحمل ایتمك البته لازم دیه، توصیه قیلمای بر درجه اختیارلرینه قویارلر ایدی. هم «ان الدین عندالله الاسلام» دیه بتون قوة و طاقتینی اسلامیته حصر ایدو برلن تکلیف وارد اولماس ایدی.

٢نچی خلاف اعتقاد مسئله: هیچ احدنی تکفیر قیلماو یعنی هیچ بنی آدم کفر ایله متصف توگل دیمك مسئله‌سیدر. بو مسئله کافر بولوبده اوتدن نجات بولامی، یوقمی، مسئله‌سینه بسبتون باشقه‌در. بو اعتقادلرنی، الله تعالی نڭ لقد کفر الذین قالوا الخ (سورة المائدة ٩٤)، والذین کفروا اعمالهم کسراب بقیعة الخ، (سورة نور) قل یاایها الکافرون الخ (کفرون)، ان الذین کفروا وماتوا وهم کفار الخ (سورة بقرة) کبی هر صحیفهٔ قرآنیه‌ده مذکور آیتلره خلاف توگلده، نه دیه‌لم؟ ٣نچی خلاف اعتقاد مسئله: هیچ کم ضلالتده توگل؛ اعتقادیدر. هیچ کم ضلالتده توگل؛ اعتقادی‌نڭ، لکن الظلمون الیوم فی ضلال مبین الخ، غیر المغضوب علیهم ولا الضالین کبی الله تعالی‌نڭ ضلالتده اولان بنده‌لری وارلقینه آچق دلالت ایده‌ن آیتلر ایله مجامعة امکانی اصلا یوقدر.

٤نچی خلاف مسئله! موسی افندی، اسلامیتنڭ حقیقی جهنمدن (اوتدن) تخویف طریقیله توگل؛ بلکه قرآن کریمده ذکر ایدلمش برهانلر ایله اثبات قیلنه‌چق دی. حالبوکه، یریدون ان یخرجوا من النار وما هم بخارجین منها ولهم عذاب مقیم، (مائده ٤٦) والذین کذبوا بایاتنا واستکبروا عنها اولئك اصحب النار هم فیها خلدون (اعراف٣٤)، تلفح وجوههم النار وهم فیها کلحون (١١٦ مؤمن) کبی آیتلر ایله الله تعالی نڭ تخویفی، بنده‌لری عبرةلندروب حق وایمانه ارشاد مقصدی ایله توگلمو؟ یعنی اوتدن تخویف ایله ارشاد قرآن طریقی اولمادیمو؟

متکلمینه اسناد ایدلمش اعتقادلر جمله‌سندن؛ یا فلان اوغلی فلان کبی اعتقاد ایت! یاخود مؤبد جهنمده قال! کبی طارلقلری، هم «نجات ورحمت یالکز بڭادر» کبی مغرورانه اعتقادلری همه عالم انسانیتی مؤبد صورتده اوتلره یاقمق قساوتلری کبی اعتقادلرنی متکلمینه اسناد بسبتون آنلرنڭ اعتقادلرینه خلاف اولوب، مجرد متکلملرنی قارالنمق ایچون ذکر ایدلگان مبالغه‌لردر. چونکه حسن خاتمه مستور اولوینه مبنی «ولا یشهد بالجنة او بالنار لاحد بعینه» هر کتب کلامیه‌ده مذکور ایسه، نجات یالکز بڭادر، دیه نیندی متکلم أیته بلور؟ «ولا نکفر احداً من اهل القبلة» بولسه، همه انسانلرنی اوتقه یاقمقنڭ نی معنی سی قالور؟ الله تعالی حضرتی بنده‌سینی اوتقه یاقمق-تعذیب ایتمك بابلرنده عدالتسز اش قیلو احتمالی اصلا یوقدر. بك معذور، بك قزغانچ ذاتلری الله‌تعالی آخر نفسلرنده حسن خاتمه ایله مشرف ایدوب اوتلردن آزاد قیلسه هیچ ممانعت یوقدر. بو احتمال، هیچ کمنڭ حقنده تصویر ایدلمسلك شیلردن توگلدر. همه دینلرنی تصویب، تکفیر، تضلیلدن اجتناب کبیلر احتمال سیاست جهتلرندن ضررسزدر؛ بلکه بزم دین حسی واسلامیة تعصبینی بترورگه طرشوچی ملتلر وحاکملر ایچون بك مطلوب اوله‌چقیده شبهه‌سزدر. اگر سیاستمزنی بز، شول تلاکده بولغانلر مرضی‌سنچه بولو طرفینه بورتساك، قان آغلامق وتأسفدن باشقه اشمز یوقدر. الحاصل، اسلامیت حق، باشقه دینلر همه‌سی باطلدر!

مؤمن مسلمانلر فقط صواب وهدایتده اولوب باشقه‌لر مطلقا خطا وضلالتده‌در! بونده هیچ تردد وشبهه‌ده یوقدر. بو اعتقادلره خلل وتذبذب ویران، استرسه‌کم طرفندن، فکر واعتقاد نشر ایدلسون ردینه کرشمك، هر مسلمانڭ وظیفهٔ دینیه‌سیدر. شونڭله برابر وطنداشلرمز اولغان باشقه ملت کشیلری ایله دنیا امرلرنده هیچ بر امنیتسز ناچار وریا معامله‌ده اولمق لازم توگلدر. بلکه، بالعکس شرع شریف موجبنچه صداقت ایله غدر وخیانتسز معامله ایتارگه بورچلی مز؛ بو حقده دلیللرمز هم مصرحدر.

الله سبحانه وتعالی مخالفینی تعذیبده تحمل ایله-

سکمی، راضیموسن؟ تعذیب ایتەم! مصاحتمی؟ دیب اصلا صورمیەچقدر. فقط الله سبحانه و تعالی اویله تعذیبلردن معاف بویورمەلری امید وانکساردن باشقه اشمز یوقدر. بو حقده فکرمنی حالا، شونڭ برلن تمام ایتدم؛ نجات عمومی حقندەغی دلیللر قناعت قیلدررلقمی؟ بعض دلیللرنڭ تمامیتی تقدیرنده عن اصل تعذیب ثابت بولامی، بك کوب خبرلرنی تکذیب لازم بولمیمو؟ بوحقده دخی علمی جهتلر ایلەانشاءالله فکرلر بیان ایدلسه کرك. ومن الله التوفیق.

امام خیرالله العثمانی «قارغالی»

ادبی طرزده یازلدیغندن بو مقالەگه مجموعەده برآز کچکدروب اولسەده اورون ویردك. مضمونی ایله اتفاقمز یوق. فقط بو مقالەده بزم «رحمت الهیه مسئلەسی» نام اثرمز، مسئلەنی قطع ایتمك امیدی ایله یازلدیغی بیان بیورلمش. مذکور رساله اویله بر قصد ایله ترتیب ایدلمامشدر. بو، شویله بر مسئلەدرکه ۱۶ بیتلك رسالەلر، غزته وژورناللر مقالەلری ایلەقطع اولنماز. بونی آنچق زمان قطع ایدر، عمری بار کشی کورر. بز ایسه یالگز، بو مسئلەنڭ ایلکدن وار ایدیکنی کوسترمك قصدیله یازدق. بر طرفدن خصوصی صورتده قارداشچه اولان سؤاللر وایکنچی طرفدنده کوز ایله قاش آراسی قدر یاقین قالمش بر فلاکتنی دفع ایتمك مرادی بزنی بوڭا مجبور ایتدی. بناء علیه سؤ قصدی اولمامش آدملرنڭ هیچ بری بزم رسالەمزنی اوزینه قارشو یازلمش حساب ایتماز، ایدرگه حقیده یوقدر. مگرده: «یحسبون کل صیحة علیهم» گه اوز اوزلرینی مصداق ایتمش کیمسەلر بوندن مستثنالردر.

ر. ف.

ای خلیلم، طریشوب کعبهٔ یابمقدن ایسه
یاپ کوڭل خانەسینی بیت خدا ایستر ایسەڭ!

سلطان سلیمان قانونی.

میشارلر

١٧

افتخار وخیال پرستلکاری

بر ملت ایچون اڭ خطرەلی بولغان نرسه، اشسز وعلمسز قوری افتخار وخیال پرستلکدر. بولار، کوبرەك وقتده، ایەلەشکان ملتنی نچار عادتلر بلەن استیلا قیلوب تعالی وترقی یولندن آداشدرا ویراقلاشدرالر. بوڭا مثال ایتوب، عجم ملتن طوتوده یتەدر. مثلا بر عجمنڭ طورا طورغان اوینه کرساڭ اڭ اوّل کوزگه کورینگان نرسەلردن بریده دیواری زینت اولەرق افتخار وخیال پرستلکدن طوغان کارتینا ورسملر بولادر. مثلا حضرت علی بر دیو بلەن صوغشقان وقتده غیرت بلەن قلچن چاپقانده قلچ دیونی اوتوب جیرنیده کیسوب توشکان. حتی جیرنی کوتارگان میهونه اوگوزنیده کیسوب هلاك ایتەچك ایکانده تیزگنه حضرت جبرائیل کیلوب قلچنی طوتقان (۱) همده اوتکون وغیرتلی بر آطقه منگان مظفر شاهنڭ غیرتلی آط باصقان زور بر جلان صوغشو رسملری کبیلر. بولار رسمدەگنه توگل، اعتقادلرنده وتللرندەده شولایوق. اگر بر قارتراق فکرلی عجم بلەن اولتروشرغه طوغری کیلونسه اول طوقتاوسز حضرت علینی صاغنا آنڭ بلەن ماقتانا. لکن آنارده بولغان صفتلر بلەن توگل بلکه خیالده بولغان یالغش صفتلر بلەن. ئه اوزی شولای بولۇرغه طرشمی. شونی خیال بلەن وقتن اوزدرا وملتن فقط شونڭ آرقەسندەغنه اوستون ایتارگه تلی. قزق توگلمیدرکه عجملر اوزلرین، حضرت علیگه نسبت بلەن کوکرەك کیرەلر!

بو عادتلر، عجملرنیگنه توگل بزنڭ میشارلرنیده بیك نق استیلا قیلغانلار. قایوغنه بر میشار یانینه

(۱) ئلده یاری قلچنی حضرت جبرائیل طوتوب اولگورگان، یوقسه جیرجیمرلوب دنیا هلاك بولاچق ایکان.

باروب دین اسلام حقنده سوز باشلاما اول آلی باطر (حضرت علی) حکایەسن سویلاب کیتار. شونڭ بلەن فخرله نور ودیننی شونڭ بلەن عالی کورساتورگه طریشور. دیننی گنه توگل، حتی میشارلر نسل جهتندن هیچ مناسبتی بولماغان حضرت علی بلەن، گویا الکن میشازلردن شوندی کشیلر بولغان کبی اوزینڭ میشار لکن ماقتار. عموما دیەرلك هر میشارنـڭ قولنده واویونده حضرت علی‌نڭ «قان قلعه»، «جنادل قلعه» لرنده دیولر بلەن صوغش واقعه‌لرن یازغان قصه‌لر بولونا. اوزی اوقی بلماسه کشیدن اوقتوب تتری تتری طڭلاب اوطورا. حالبوکه بو قلعه‌لرنڭ نەده تاریخده ونەده جغرافیاده صحیفه‌لرنده هیچ کورنگانی یوق وبار دیب اعتبارلیراق آغـزدن ایشتولگانیده یوق. لکن، میشارلر مونیڭ کشف قیلغانلرکه «تاشکند» شهری الك «جنادل قلعه‌سی» بولغان ایمش.

میشارلر آراسینه فنون وادبیات جدیده کتابلرینڭ تارالماویده اوشبو قصه لرنڭ آرطق رول قاراندیقلر-ندندر. قشقار ومچکره شاگردلری قزان آرت کتا-بچیلر بته «میشارلر صحابه‌سی» دیه اسم بیرمشلر ایدی. مونکده سببی آلارنڭ میشارلرگه شوندی یاکا خرافات بیرگان خیالی قصه‌لر تارانولری ایچوندر. قزاننڭ بر نیچه کتابچیلرن آلتونلارغه کومگان نرسه‌ده میشار-لرنڭ اوشبو اعتقادقه بویالولریدر.

سوز آراسنده، التماسم اوله‌رق شونیده أیتوب کیتارگه تلیمنکه: میشارلرگه زمان اقتضاسینه مناسب اوله‌رق یازلغان رساله وکتابلرنی تاراتمق ایچونده الڭ قولای یول، مذکور قصه‌لرنی تاراتوچی کتابچیلرنڭ موڭا اعتبار وهمت ایتماکلریدر. چونکه میشارلر بو کتابچیلر نشر اینکان کتابلرغه شول قدر ایه‌لەشکانلرکه عادتا باشقه‌لر نشریاتن آلمقدن عجب درجه‌ده اجتناب ایده‌لر. بـو کونده مذکور کتابچیلرنڭ آز ماز نشر اینکان یاڭا رساله‌لریده کیتلی صورتده میشارلرده باردر. آنکچونکه آلار نشریاتندن بولغان رساله‌لرنڭ هر بری میشارلر قاشنده حق وافدمدر. مذکـور کتابچیلر برادران کریمفلر بلەن ورثـهٔ حسینیه فیرمالری اولوب موڭا همت بیورسه‌لر میشار قرداشلرینڭ تللرن آچـوده وآلارنی نچار اعتقادلردن پاکلاوده بر نچیلك خدمتنی اینکان بولورلر ایدی.

میشارلر کتاب ورساله مطالعه سینه کلنچه علم ومدنیتلرینه نسبتله شایان استحسانـدرلر. قزان تاتارلری اشسز وقتلرن، استراحت کیچلرن کوبره‌ك ریستوران وپیوا خانه‌لرده دیننی ترقی هواسیله بوتیلقه بوشاتماق بلەن اوتکاردکلری حالده، میشارلر بیرەم واستراحت کیچلرن بولدرا آلغان قدرلی کتاب اوقو بلەن اوزدرالر. آرالرنده اوقی بلوچی آز بولـدقده بریسی اوقوغاننی ۵ـ۶سی اخلاص بلەن طڭلاب اوطورا. مین بر نیچه شهرده کوتاروب سودا ایتوب یوروچی میشارلرنڭ آروب طالوب قایتو اوستینه هر کیچنی اوقـو بلەن بولشولرین کوروب حتی تعجب ایته ایدم. فقط، بولارنڭ اوقی طورغان کتابلری آلی باطر (حضرت علی) قامر باطر، چلبر باطرنڭ جیدی باشلی دیولر بلەن صوغشون ابوعلی‌سینا حالن تصویر اینکان یالغان قصه‌لـردن اوزماغانغه بتون ذهنلری ومیلری یوق خیال ویورغان آستی فـکرلری بلەن چوبالوب بتکان بولادر. بو خیاللرنڭ عقل وتەن سلامتلکی ایچونده بیك کوب ضررلری باردر. شونڭ ایچون ده میشارلر آراسـنده عقلدن یازغان کشیلر بیك کـوب اوچریدر. مین اوشبو کونلرده‌گنه عقلدن یازغان بر نیچه میشارنی کوردم. قوللرنده گل شوندی کتابلر، شونی اوقیده «آخ! منه شولای بولاسیدی» دیه اوزون خیالغه چوما. بو طوغروده پیغمبرلك دعواسیله مبتلا بولغان معلوم «میرای»نی طوتساقده یته‌در. (بو کشی صاراتوف میشاری بولوب واقعه‌سی بر نیچه روس وتاتار غزته‌لرنده یازلمش ایدی).

بو اورنده: «بو ملتلر شوشی خیاللر بلەن صاتاشوبده اوزلری شوندی دیولر بلەن صوغشوچیلر کبی بولورغه فعلا طریشالرمی صوڭ؟» دیگان بر سؤال کیله. بیك طریشورلر ایدی‌ده، دیو وجلانلار بلەن صوغشوی ممکن توگل بیت! سوزمنڭ آخرینه شونیده علاوه ایته‌سم کیله:

میشارلر طریش، بولدقلی ویکت طبیعتلی بر خلق بولولری اوستینه غایت درجه‌ده آڭلی، ذکی، واوتکون بولدقلرندن بر آزجون اوڭایلارینه یاتولسه بو حاللرنی آڭلاتویده بیك تیز بولور توسلی کورینه. مونا مین بو آراده، ئلیگه قدرلی ملالرینه ایاروب یاڭا کتاب لرنی نفرت کوزی بلەن قاراغان وقوللرینه طوتارغه چیرکانگان بر نیچه میشارلرگه «نشریات کریمی»نڭ بر نیچه‌سن اوقوب وآڭلاماغانلرن آڭلاتو بلەن مشغولمن. اوقوب بتروگه: «مونا بو کتابلر بیگره‌ك یخشیلر ایکان. نیقدرلی خلق نڭ طورمش وره‌وشن بلدره، ئلیگه قدرلی بزگه نیك بولار کیلمه‌گانوك؟» دیه ممنونیتلرن بلدره‌لر وهر قایوسی: «فلانم سودادن قایتقاچ آڭاده اوقتور ایدم» دیه صاتویمنی استیلر.

ظریف البشیری - اوست راخمانقه.

تربیه و تعلیم

تربیه‌نڭ یاشلر ایچون تأثیری

یاش بالالرنی تربیه ایتمك وخلقلرینی صافلاندرمق حقنده اجتهاد قیلمق شبهه یوقدرکه اڭ تیوشلی ولازم بر اش: زیرا تربیه‌دن محروم قالمش بالالر، پك خلقسز ووحشی صفتلی بر آدم اوله‌رق یتشورلر.

بعض بر تربیه حقنده طریشمقده وبتون کوچ لری ایله بالالرینه گوزل تربیه ویرمکده اولان آنالر وآتالر واردرکه بالالرنده بونڭ تأثیری اولماز بلکه حیوان قبیلندن وجدانسز، انصافسز و اخلاقسز اوله‌رق دنیاده یوررلر وهیچ کیمدن عارلنمازلر و حیا قیلمازلر. بونڭ عکسنچه اوله‌رق بعض بر، بالالرینه بر حرف اخلاق درسی ویرمامش بلکه فعل وحرکاتلری ایله اخلاقسزلق تعلیم ایدوب طوروچی آتا وآنالر اولورکه بالالری اڭ گوزل اخلاق صاحبی اوله‌رق آدملر آراسینه کررلر، حرمت و اعتبار قازانوب باشقه‌لرغه مثال اوله‌بیلورلر. هیچ شبهه اولنماسون که بویله حاللر تجربه ایدلمش وکورلمشدر.

اوشبو حاللرنی مشاهده ایدوچیلردن کوب ذاتلر: «آدم بالاسینڭ بتون قسمتی الله تعالی‌نڭ اراده‌سینه باغلو اولوب، بونده تربیه وتعلیمنڭ دخلی یوقدر. بلکه فرشته تربیه‌سنده اولان بر آدمنڭ حیاسز اولارق وشیطان تربیه‌سنده اولانینڭ انصافنڭ تمثال مجسمی اوله‌رق یتشمگی ممکن، اش باری الله تعالاده‌گنه‌در» دیه حکم قیلورلر.

اشنڭ الله تعالی حضرتنده ایدیکنده شك یوق. فقط الله تعالی بو دنیانی سبب عالمی ایدوب، اشلر آراسنده مناسبتلر ارتباطلر یاصامش وهر نرسه ازلدن بیرو صوزلوب کلمکده اولان مقدمه‌لرگه باغلانمقده اولمشدر. بر پیغمبرگه معجزه ایچون احتمالکه هیچ سببسز بعض بر حاللرنی‌ده میدانه کتورر؛ بو حال مستثنادر. مع مافیه معجزه‌لرده‌ده، انسانلرغه معلوم دگل خفی سببلر اولمقی ممکندر. رسول اکرم حضرتلرینڭ بارماقلری آراسندن صو آقدی فقط بو حال یالکز وقوری بارماقلر آراسندن دگل بلکه صولی ساوت ایچینه قویدیغندن صوك آقدی. حالبوکه الله تعالانڭ صودن اثر اولمادیغی حالده‌ده صو آغزرغه قدرتی وار ایدی. فقط دنیانی سبب عالمی ایتدیکی ایچون، بنده‌لرده اوزلرینڭ حرکات و معامله‌لرینی بوڭا بنا قیلسونلر ایچون حتی معجزه‌نی‌ده ظاهرده بر سببگه بنا ایتمشدر. خفی اولان سببی ایسه البته اوزندن باشقه‌غه معلوم اولماز.

سببلر، ظاهر وباشرون اولمقلری جهتندن پك متفاوتلردر. بیوك اوی باشندن یغلوب توشوب اولمش آدمنڭ سببی هرکم‌گه معلوم اولدیغی حالده سلامت بدنلی بر یکیت کینات وفات ایدر. ایشته بونڭ سببی بر قدر یاشرون اولور، حتی کوب کیمسه‌لر بونی سببسز وفات ایتدی، دیه سویلارلر، فقط دوقتورلر بونڭ تننی تشریح ایدوب قارادقلرنده اوزلری

قاشنده آچیق اولان سببلرنی تابوب اعلان قیلورلر .

ایشته بو قبیلدن تربیه حقندهغی سببلرنڭده آشکار و یاشرونلری اولمقی ممکن . آتاسی ایله اوغرلارغه یورمش بالانڭ اوغری اولمقینڭ سببی هر کیم قاشنده معلوم . یخشی آدم بالاسینڭ کورشیلرنده اولان بر بوزوق خلقلی بالا ایله قاتشوب یوردیکی سببندن بوزوقلق اوگرنمکی ممکن ، فقط بونڭ حالینی تمام تشریح ایدوب بیلمامش خلقلر قاشنده بو بالانڭ تربیهسزلکینڭ سببی مجهول اولور ، شوڭا کورهده آتاسی متقی اولدیغی وگوزل تربیه ویردیکی حالده بالاسی اخلاقسز وتربیهسز اولدی دیه حکم ایدرلر .

خلاصه : یاشلر ایچون گوزل تربیهنڭ تأثیری وارلغنده وشونڭ ایچون تربیه طوغروسنده مساهله جائز اولمادیغنده شبهه یوق . بعض وقت : «تربیه ویرلمش بالالر تربیهسز اولهرق وتربیه ویرلمامشلر تربیهلی اولارق یتشورلر» دیه ویرلمش حکملر وسببلر یخشی تفتیش ایدلمادیکندندر . یعنی یخشی تربیه ویرلمش بالانڭ تربیهسز یتشوینه سبب ، باشقه بر یاشرون یردن بویله روشده بوزوق تربیه ویرلمک ویخشی تربیه ویرلمامش بالانڭ تربیهلی اولمقینهده برافلرغه معلوم دگل روشچه بر اورندن گوزل تربیه ویرلمک اولور .

مراسله ومخابره

اوفا : ابن القیم الجوزیة ، بعض بر ورع بارد صاحبلری عندنده وهابیلق ایله اتهام ایدلنور ، ابن تیمیهنڭ متخصص شاگردلرندن وابن حنبل مذهبندن اولمقی بوڭا دلیل اولهرق کوسترلور . بویله آدملرنڭ برینه «اعلام الموقعین» کتابنی کوستردیکم وقت ، ابن القیم اثری اولدیغینی بیلدیکی صوڭ : «استاذ الوهابیه کتابنی قارارغه الله صاقلاسون !» دیدی ، وکتابنی بر طرفه براقدی . ابن القیمنڭ وهابیلق ایله مناسبتی اولوب اولمادیغی بنم عندمده تحقق ایتمادیکندن ووهابیلقنی مکروه بر مذهب طانیمادیغمدن اول آدم ایله اوغراشورغه لزوم کورمادم . صوڭره وقتلرده مطبوعات عالمینه کرمش «اجتهاد منقرضمی دگلمی؟» ، «رحمت الهیه» رسالهلری مذکور ابن القیم اثرلرندن ترجمه ایدلمشلردر . مذکور رسالهلر ایسه خاص بر مسلك گه خدمت ایتدرمك ایچون دگل بلکه هر کیم استفاده ایلاسون قصدیله یازلمشلردر . عوام تهمتنه اعتبار اولماسهده ابن القیمنڭ وهابیلق ایله مناسبتی اولوب اولمادیغنی ، اولدیغی تقدیرده وهابیلق مذموم بر مذهب اولوب اولمادیغنی بیان ایتمك اوشبو مترجملر اوستنه لازم اولسه کرك . «چن بخت» حکایتلری ویوتال دارولری یرینه «شورا»ده اوشبو کبی بحثلرگه کوبراك اورن ویررگه وشونلر حقنده مفصل یازارغه تیوشلی ایدی . کچن سنه اعلان ایدلمش «کتب سته اماملرینڭ ترجمهلری» هم «شورا»نڭ رومان ودوالری آستنده یوغالدیغی ظن اولنور . «رحمت الهیه» رسالهسی ، رحمت الهیهنڭ عمومیتی حقنده برهان اقامت ایتمك وخصمنی الزام قیلمق قصدیله اولمای بلکه ایسکیدن دوام ایدوب کلمش مسئله اولدیغنی اعلام ایچون یازلدیغی بیان ایدلسهده بزم خلقمزنڭ کوبسی قاشنده بو مسئله کنه یکی بر مسئله اولوب گویا وهابیلر طرفندن چیقارلمشدر . شونڭ ایچون وهابیلق ، ابن القیم و ابن تیمیهلر حقنده بر قدر اوزونراق سویلارگه حاجت کورلهدر .

ع . سویندك .

جواب : بر کیمسهنڭ ابن تیمیه شاگردی وابن حنبل مذهبنده اولمقی وهابی ایدیکینه دلیل اولماز . ۷۵۱ تاریخنده وفات اولان ذاتنی ۱۲۰۶ ده وفات اولان محمد بن عبدالوهاب النجدی مذهبنه نسبت ایتمك بر آرناود محررینڭ حضرت آدم علیه السلامنی آرناود ایدی وبر باشقرد محررینڭده نوح پیغمبرنی باشقرد ایدی دیه ظن ایتمکلرینه اوخشار . اگرده

ابن القيم‌نی وهابی‌لقغه نسبتدن مقصد یالـكز مسلك موافقتی ایسه اول وقت بـو كبی دعوالردن وهابیلر استفاده ایدرلر. زیرا بو تقدیرچه صحیح وسنن هم مسند صاحبلر ینی‌ده وهابی مذهبنه نسبت ایدرگه یول آچلمش اولور. احمد ابن حنبل مذهبنده اولمقلری اوشنداق اجتهاد منقرض دگل ورحمت الهیه‌نك عاملغی آڭلاشلور، دیه سویلادیكلری سببندن ابن القیم و ابن تیمیه، بونلرغه موافقت ایدن باشقه‌لر وهابی اولسونلر، لـكن اساسی پروغراملرده بونلره مخالف اولان ابـن عربی حقنده نه دیه‌چكلردر عجبا! حالبوكه رحمت الهیه واجتهادلر حقنده ابن عربی، ابن تیمیه‌لرگه كوره‌ده جسارتلی سویلامكده‌در. اگرده اوشبو دعـوالری سببندن ابن عربی‌نی هم وهابیلق ایله اتهـام ایدر اولسه‌لر اول وقت مؤرخ جبرتینك وهابیلر عقیده‌سینی حكایت ایتدیكی صوڭ: «اگرده وهـابیلر عقیده‌سی اوشبو اولسه بز بارمزده وهابی دگلمی صوڭ؟» دیـه صورمش سؤالینه تصدیق ایلـه جواب ویرمك لازم كلور. بر كیمسه‌نڭ، پروغرامی معلوم اولان بر مذهبك اولمقی ایچون شول مذهبده اولان بعض ماده‌لرینـه موافقت ایتمك دگل بلـكه اساسی اولان ماده‌لرنـڭ جمله‌سینی یاكه كوبسنی قبول ایتمك شرطدر. بونی ایسه بو كونده كادیت، اوكتابریست كبی سیـاسی مسلـكلر حاللری ایله‌ده قیاس ایتمك ممكن اولور. مادام‌كه بر كیمسه وهابیلقنڭ اساسی ماده‌لرینی قبول ایتماز، بعض بر ماده‌لرنده موافقت ایله آنلر مذهبنده صانالماز. اجتهاد منقرض دگل كبی سـوزلرنڭ وهـابیلرغه خاص بر مسلك اوله‌چغنی آنچق اوڭ ایله صولنی فرق ایتمامش بر آدم سویلاسه سویلار. وهـابیلقنڭ اساسی نظامندن بوری باشنی قردروب تـاقر یورتمكدر. حتی بونی وهـابیلقنڭ ركنندن صانارلر. اگرده رحمت الهی عام، اجتهاد منقرض دیه سویلامكدن وهابی اولمق لازم كلسه ساچنی قروب باشنی تاقر یورتوچیلر وشونی بر نیوشلی اش دیه گمـان قیلوچیلر أولویت ایله وهابی اولمقلری لازم كلور. وهابیلر حقنده حبه‌لرنی قبه، چبنلرنی دوه ایـدوب كوستروچیلر تركیا محررلری و مؤلفلریدر. بونلر سیاست كه خدمت ایتدیكلری ایچـون بو عمللرنده معذورلردر. سیـاست قاتشدیغی اشلرده طوغریلق، درستلك مطلوب اولمادیغی معلوم. مصر مفتیسی محمد عبده حضرتلرینڭ: «سیاست نه كبی بر اش‌گه قاتناشسه‌ده آنی بوزار» دیدیكینڭ سری اوشبو اولسه كرك. وهابیلرنی ذم ایتمك یرنده ترك مؤلفلرندن بری: «اسلام عالمنده نه قدر بر مذهب وفرقهٔ ضـاله اولوب كچدی ایسه‌ده هیچ بری ساچ قروب یورمكنی لازم كورمامشلر ایدی، بو عملنی آنچق وهابیلر ایجـاد ایتدیلر» دیبور. وهابیلرنڭ اساسی قانونلرندن بری‌ده اولـكلردن استعانت ایتمكنی وقبرلرگه مجاورلر قویمقنی منع ایتمكدن عبارتدر. شكرلر اولسون بو حاللر بزلرده بو كونه قدر میدان آلمامش بوندن صوڭ هم آلماسه كرك. شونڭ ایچون وهابیلر حقنده اوزون سویلرگه لزوم كورلماز. وعده‌مزگه بناء كتب سته مؤلفلرینڭ ترجمه‌لری شول اعلان كونلرنده یازلوب تمام اولمشدر. فقط مأمولنڭ خلافنچه بر قدر اوزون اولدیغندن «شورا»غه درج ایدرگه ممكن كورلمادی، بلـكه مستقل رساله قیلوب طبع ایدلنور ایچون مطبعه‌گه تابشرلدی. «مشهور ایرلر» مجموعه‌سندن برر جزئنی ابن تیمیه ایله ابن القیم‌گه تخصیص ایتمك فكرمز كوبدن وار، فقط یازارغه هنوز موفق اولدیغمز یوق.

كرمینه: محترم «شورا» مجله‌سینه سمرقندده معلم حاجی معین بن شكرالله افندی بنده‌لـرینڭ برنچی «شورا»ده یازیلمش شعرلرینی تصحیحن تیلابلر یاخود انتقاد ایتیبلر. كمینه معلم افندیغه نهایت سز تشكر ایدرم. افندیم شعر ایشی اوزگزه معلوم ایرسه كیرك كه متخصص بولماغان كیشی شعرنی اوقودیغنده ویازدیغنده كوب خطالر اوله بیلور. جنابگیز كورستغانلرگیزدن ده باشقه اورونلرده شوشی شعرلرده مطبعه طرفندن خطالیكار بار.

١٩٠٩ نچی یلده «شورا» ٥ نچی عدده ٨ نچی سطرده (بزنی سوداگر) یرینه (بزی سوداگر) ٢٠ نچی سطرده (قویماین بول قراریندن) اورنینه (قویماس

بول قرار یندن) ۱۵۳ بیت ۲ نچی سطرده (یر نه بولسه) یرینه (هر نه بولسه)، ۱۳ نچی عدد ۴۰۹ بیت (بر وبان جایك) یرینه (بروب جایك) ۱۱ نچی سطرده (تردد ایله اوغلم فنونه) یرینه (تردد ایله اول علم فنونه) مونده تردد بارەسنده مینم فکریم تردد ایله جهل نا۔ دانلیق‌نی اورتاسندن علم فنونه آشنا بول دیمك مراد۔ دور. اوشبو ئیلده «شورا» بر نمرەسنده ۲۴ بیت ۹ نچی سطرده (وقف آقچەسین) اورنینه (اوقویانلرنی حقی وقف آقچەسین) ۱۶ نچی سطرده (کفرنی اخبار ایدر) سوزی (دفعةً اکفار ایدر) دن اولاراق دوز، زیرا که اوّل گی مضمون ایله همه عالمغه کفرینی خبر بره، صوڭره سزی کوستردیگز مضموننده تیزگنه اوز آلدینه اوزی کافر ایتەده قویه. شول سببلی مینمچه اوّل گیسی درستراق اولسه کیرك. ۱۸ نچی سطرده (خلق‌نی فدا ایدر) یرینه (خلق‌نی افگار ایدر) دیب یازیلگان ایدی. ۳۲ نچی سطرده (دیب غم بسیار ایدر) (یعنی باشینه کوب غم‌نی یغار) اولسه کیرك شوندن هم اوزگز یازدقیگز کبی اوزینی غمینی کو۔ بایتور معنیسی چیقار. ینه شول صحیفەنی ایکنچی ستو۔ ننده ۸ سطرده (بیت ایله اشعار ایدر) دیمك بر بیت یا ایسه ایکی بیت فکرینه کیلدوکی زمانده یازیب جمع ایدوب آیتنی آنی اشعار ایدر دیمك. باقی احترام ایله:

«بهرام بیك ترجمان دولتشایوف».

اداره: بو خطالرنڭ بعضیلری محرر وبعضیلری مطبعه طرفندن اولدیغی کبی بعضیلری آچیق یازلمادیغی سببندن اولمشدر. هر حالده عفو اوتنوله‌در.

*

فرغانه: ــ «شورا» مجموعه سنده اولان «تیل یاریشی» مقالەلرینی اوقومقدەمز. فقط محض ترکی تیلی ایله یازلسه فصاحتسز اوله ایمش. عثمانلی شیوه۔ سینه یاقین وعرب فارسی سوزلری کوب قاتشوب یازلمقده اولان «شوری»نڭ اوز تیلنی بزلر روس تیلی قاتشدروب یازمقده اولان غزته‌لردن یخشی کو۔ رەمز. اورنبورغ، قزان غزته‌لری ایر بالا دیەچك برده «مالای» دیەلر. بو ایسه روسلرنڭ малы (کچوك دیگان سوزلرندن آلنمش اولسه کرك. اوشنداق «آسان» سوزینی بوزوب «آسات» دیه و «هفته» سوزنی بوزوب «آطنه» دیەیازالر. «تاقتیقه، وپرو۔ یقت» کبی سوزلرنی یازمق لازم اولدیغنده، غزته‌لر یای آراسینه آلوب ترکچه یاکه عربچه تفسیرینی یا۔ زوب کیتسەلر فائدەلی اولور ایدی.

ملا حسین رحمت الله بای اوغلی.

*

تامبوف: ۔ ۲ نچی عدد «شورا»ده «مسجد منا۔ رەلرینه آی رسمی قویمق احتمال‌که دینی عبادتلرنڭ وکوب معامله‌لرنڭ آی حسابلری ایله یورتلدیکنی ملاحظه‌غه آلندیغندن اولور» دییولمشدر. بزه کوره بونڭ سببی دین اسلام هلال مثالنده ظهور ایتدیکینه اشارت اولسه کرك.

«امام ومدرس صابرجان اورمانچییف»

*

جامبیتی: پیغمبر علیه‌السلامغه معجزه اولەرق آی یارلدیغی ثابتمی؟ ثابت ایسه علامت اتخاذ ایدلوگه سبب شول واقعەنی خاطرلمك اولمازمی؟

« ملا نصرالدین لخوجاشی »

جواب: اهل اسلام طرفندن تألیف ایدلمش ایسکی اثرلرده آی یارلمق مسئله‌سی تفصیل ایله مذکوردر. شونلرغه مراجعت ایدوچیلر البته مستفید اولورلر. عضدالدین «المواقف»ده معجزه اولەرق آی یارلمقی حقنده تواتر معنوی وارلغنی دعوی ایتەدر. تشکلات عوالم حقنده اولان صوڭ فرضیات شایع اولدیغندن صوڭ ظهور ایتمش بعض اسلام عالملری قرآن کریمده اولان «و انشق القمر» جمله‌سینه «انشق من الشمس» دیه معنا ویروب آندن صوڭ اولان آیتنی مستأنفه اولمق احتمالنی‌ده یوروتەلر. هر حالده ترکیه و ترکلرنڭ آی علامتی اتخاذ ایتمکلرنده اولان سبب آچیق معلوم دگل، احتمال‌که کله‌چکده معلوم اولور.

اشعار

كوردك....

زمانلر اوتدی، بز اوتكان زمانلرده نیلر كوردك * كوره توروب ضررلی اش قیلوچی تیلیلر كوردك
«تاتارلر آرتقه قالغانلر چاره ازله‌و دیگان كیره‌ك» * كشیلرگه قاره قارشی چغوچی كشیلر كوردك.
یاكابر اش‌كورركورماس دین‌اسلامدن بیروب‌فتوی * دین‌اسلامدن خبردار اولماغان‌كوب دیانچیلرن‌كوردك.
قولندن برده اش كیلمی بوتانلرگه‌ده یول بیرمی * ایچی حسد بله‌ن طولغان حاسدلر كونچیلر كوردك.
«بواش بزگه ضررلی، تاشلایق بز بویله بدعتنی» * دیگان ایچون آشوب تاشقان نیچه تكفیرچیلر كوردك.
نیلر كورمادی بزنك باش یازارغه قوللرم بارمی * كشی بلماس عیبلردن خبر بیروچیار كوردك.
كشی آلدنده عجب تقوی باشن آلغه صالندرغان * كشی كورماس اورنلرده آیاق تیبوچیلر كوردك.
تاتارنی آرتقه قالدرغان، دین اسلامغه قاره یاققان * چاپان چالما كییوب یورگان نیچه خیرچیلر كوردك.
تاتار دنیاسی‌بیك‌كیك‌بیت، نیلر كورماس عزیز باشلر * تالاشدن فایده‌لنغان حیله‌كار فتنه‌چیلر كوردك.
«جهانك میندن‌آرتق هیچ بلوچی‌یوق زاكون، دیننی» * دییوب دعوا قیلوچی اونچیلر هم ایتچیلر كوردك.
براش‌قیامی، كوزن‌چلت‌چلت‌یوموب، فتنه‌صالوب‌ایلگه * بلور بلماس‌كوینچه كون‌تونی سوزله‌وچیلر كوردك.
عواملر برله برگه قارشی طورغان ملالر برله‌ن * چیتكچیلر، ایتكچیلر، نیچه كیبتچیلر كوردك..
معارف اهلیدن بولغان نیچه قارتلر و یاشلرگه * آیاق چالوب یغارغه چاره‌لر ازله‌وچیلر كوردك.
بولارنك‌بارچه‌سن‌كوردك، یتار توقتاب طوریم‌ایندی * یازارمن بر وقتلرده، بوتان بز صوك نیلر كوردك؟

م. غفوری.

كشی تیك طوره آلمی.

تیك طوره آلمی كورسه چن عالمنی بر نادان كشی
علمنی كونلب كیله قارشوسینه «همان» كشی.
تیك طوره آلمی چقسه عالی بر مقدس مسئله
قارشی یورگزه قلمنی «تورلی فن بلگان كشی».
تیك طوره آلمی قایسی آخوند رد یازه هر نرسه‌گه
بولسه‌ده قارچق دلیلی، شرطی: توش كورگان كشی.
تیك طوره آلمی حق رسولنك عالیلگن كونله‌می!
آوروپالی ر. دوزیگه یاالچیلق ایتكان كشی.
تیك طوره آلمی «........» برله باشی أیلنوب
دیننی مناره بله‌ن تره‌رگه دیب یورگان كشی.

تیك طوره آلمی قایسی آخوند قارشولی «...» ی ایله
فنی سوگش‌لر ایشیته، ملاغه تیگان کشی.
تیك طوره آلمیلر «.....» هم «...» ن بولغانمیچه
چن علمنی بلمسه‌ده سفسطه بلگان کشی.
تیك طوره آلمی صوزسه‌ده قولن طاغن اول تل بله‌ن
«بزگه بیروب نیشلیسز؟» دیگان بوله ایشان کشی.
تیك طوره آلمی بر تمن بلگاچ سریعتنی صاتا
هر وقت «ایزگی» دعا ایتوب «باقر جیغان کشی».
تیك طوره آلمی قارشی کیلسه‌ك برگنه سوزگه، سینی
قارشولی مك سوزی برلن «منه بر» دیگان کشی.

م. ك. ابوبکری. «آقمولّا»

«شورا» نك ۲۲ نچی عددنده اولان عربی شعرلرنك ترجمه‌سی:

اولوم یوقمو ساتارغه ساتیب آلسام * بو ینکایغ خیرسز عمر چتاق‌دن؟
او لذت‌لی اولوم یوقمو مینی اول * خلاص ایتسه بو عمر بد مذاق‌دن؟
باقیب هر قبرنی کورسه‌م یراقدن * من آنده بولمق ایستیم اشتیاقدن
بر ایر یوقموکه اول آزاد جانین * فدا دوستینه ایتسه اتفاقدن؟

کمینه بهرام بیك ترجمان دولتشایوف کرمینه.

تقریض

قزان تاریخی

شهاب‌الدین المرجانی حضرتلرینك «مستفاد الاخبار» نام اثری باصلوب چیقدیغی ایله قزان تاریخی وایکنچی عبارت ایله ملی تاریخمز، خرافات و اساطیر دوردن چیقوب، علمی وفنی اولان ایکنچی بر دورگه کردیکی معلوم. أکیات، روایات لسانیه لردن چیقوب‌ده جدی وتحقیقی یولغه توشدیکندن صوك باشقه ملتلرنك تاریخلری کوزلرگه کورنوب طوررلق روشده آلغه کتدیکلری حالده بزم تاریخمز بالعکس غایت آغیر حرکت ایتمکده اولمشدر.

«مستفاد الاخبار» نشر اولندیغینه ۲٥ ییل مقداری بر وقت اوتدیکی حالده اوشبو مدت ایچنده ایدلمش تفتیش و میدانه کتورلمش اثرلر پك آزدر. «مستفاد الاخبار» ده‌ده نادر اولسه‌ده بعض بر بر برینه مناسبتسز جمله‌لر و ناتمام قالمش واقعه‌لر بار. بو حاللر شهاب‌الدین حضرتنك اوزندن دگل بلکه مصححلر مساهله‌لرندن و بیگراك‌ده شول وقتده اولان سینزورنك صزوی و بوزوی سببندن اولنه‌چغی ظن قیلنور. شونك ایچون دخی بر مرتبه اوله‌رق

بونكٔ اصل نسخه‌سینكٔ طبع ایدلمکی مطلوب ایدی.

«مستفاد الاخبار» صوڭنده دنیاغه چیقمش جدی اثرلرنكٔ بری اوشبو کونلرده طبع ایدلمش اولان «قزان تاریخی» رساله‌سیدر. بونی ایسه هر وقت آثار تاریخیه تفتیش ایتمك ایله مشغول اولان قزان شهرنده عین‌الدین افندی احمروف آچیق روشده یازمشدر.

«قزان تاریخی» کتابینكٔ مندرجه‌سی نه ایدیکی اسمندن معلومدر. شونكٔ ایچون اوزون قیلوب تعریف ایدرگه حاجت کورلماز.

قزان تاریخینك منبعلری روس تاریخلری اولدیغندن عین‌الدین افندی بونلردن کوبسینی تفتیش ایتمش وبیلدیکلرینی صوكٔ وقت ترتیب ایدلمش لغات علمیه وفنیه‌لر ایله تطبیق قیلمشدر. رساله‌نكٔ باش طرفینه اوتامیش گری خان ایله آناسی سیون بیکه‌نكٔ رسملری‌ده قویلمشدر.

اوشبو رسملر مجرد خیال طریقی ایله یاصالمشمی یا که مسقواغه واردیغنده حکومت طرفندن حقیقی اوله‌رق یاصاتدرلمشمی؟ معلوم دگل. پك کوب سوز یازارغه تیوشلی اولان بو خصوصده عین‌الدین افندی سارانلق قیلمش وبر سطر اولسون یازمامشدر. ایلك کوردیکم سببندن اولسه کرك اوشبو رسملرنی مشاهده ایتدیکمده غایت متأثر اولدم.

سیون بیکه، دنیانكٔ الكٔ بیوك سعادت والكٔ قاتیغ فلاکتلرنی کورمش بر خاتوندر. ممکن اولوبده اوشبو رسمی سویلاشسه ایدی نه‌لر حکایت ایتماز ونه کبی سرلرنی آچماز ایدی. خلقلرنكٔ حیران اولدقلری کلیوپاتره‌گه کوره احتمالکه سیون بیکه فاجعه‌لری دخی عبرتلی واثرلیدر.

اوشبو «قزان تاریخی» رساله‌سی ١١٦ بیتده قزانده «بیان الحق» مطبعه‌سنده باصلمش حقی‌ده ٤٥ تیندر. هر بر مشهور کتابچیلرده اولنسه کرك.

الكٔ گوزل روشده طبع ایدلنورگه تیوشلی اولان بو اثرنكٔ ناچار واعتبارسز حالده باصلمقی ایچون الحق متأسف اولدق. هر حالده بو رساله پك کوب اوقولورغه وپك کوب تارالورغه حتی مکتب بالالرینه هدیه ایدوب اوله‌شرگه تیوشلی.

تاریخ اسلام — سمرقندده مفتی دار القضا محمود خواجه حضرتلری طرفندن ترتیب ایدلنوب ٣٨ بیتده سمرقند شهرنده طبع اولنمشدر. مندرجه‌سی ظهور اسلامدن خلفاء راشدین زمانلرینه اولان حادثه‌لرنی بیان ایتمکدن عبارتدر. قیمتی ١٣ تین. آدرس: سمرقد، محمود خواجه، بهبود خواجه اوغلی.

بیچاره قلنكٔ طورمشی — بیچراصتاو اسملی شهرتلی محرره طرفندن یازلمش اوشبو اثر، روسچه باصمه‌سندن ترجمه ایدلنوب «اوفا» ده «کریموف، حسینوف» مطبعه‌سنده باصلوب چیقمشدر. روسیه وباشقه مدنیتلی مملکتلرده بوکونده قللق اولماسه‌ده قللق مسئله‌سی مسلمانلارغه معلوم بر مسئله اولدیغندن اوشبو اثرنی اوقوب کوررگه تیوشلی. ترجمه‌سی گوزلدر. مترجملری م. ابراهیموف ایله ع. آلپاروف‌در. حقی ٢٨ تین. هر بر مشهور کتابچیلرده اولنور.

اجمال سیاسی

اورغان آی سیاست دنیاسنده بیك فورطنه‌لی آیلردن صانالورلقدر. روسیه‌نكٔ طشنده‌ده اچنده‌ده بو آی اچنده بیك مهم واقعه‌لر، انقلابلر وتشبثلر بولغالادی.

مملکت اچینی بیك تیزلك ایله اصلاح ایتوب عسکر ومالیه‌سنی بیوك دولتلر نیکی درجه‌سنه یتکررگه طرشقان وبونكٔ ایچون اوزاق زمان طنچلق غه محتاج بولغان ترکیه‌نكٔ حالینی تهلکه‌گه یاقنلاتوچی بالقان وکرید مسئله‌لری حل قیلنوب باره. آوستریا تجاوزینه قارشی یاردمسز قالغان صربیه ترك دوستلغن ئزلی. کریدنی اورطرینه رسمی صورتده قوشو ایچون «اجتماع ملی» مجلسن جیارغه قرار بیرگان یونانلیلر ترکیه‌نكٔ

تخویفی. ویونان اجتماع ملیسنده کرید مسئله‌سی کوتاریلو ایله ۱۵۰ مك عسکرینی یونان طوپراغینه کرته‌چگینی آڭلاتوی، یونانلرنڭ غیرتلرینی سوندردی. حاضرگی حالده یونان‌نی یاقلاب ترکیه‌گه قارشی عسکر چغاره‌چق بیوك دولت یوقلقینی کوروب الڭ قز و یونان خیالپرستلری‌ده اورنلرینه اوطوردیلر. «اجتماع ملی» نی واق تویه‌ك اچکی مسئله‌لر قارار ایچون گنه، آنده ترکیه‌گه، خصوصا کریدکه تعلقلی هیچ بر مسئله قارالماس وکریدلیلر کرتلمه‌س دیه اعلان ایته‌رگه مجبور بولدیلر.

ترکلرنڭ ماکیدونیاده‌غی اغتلالچی بلغار عنصرن نق تأدیب ایتولرینه بلغاریه افکار عمومیه‌سی نڭ پروتیستی سببلی بلغاریه ایله ترك آره سنده چقغان وبولوب طورغان حدود نزاعلری- ایکی یاق قاراولی آره‌سنده‌غی آطشلر سببلی قوتلنگان اختلاف‌ده باصیلا باشلادی.

ترکیه بلغارلرنی قصونی کیمتدی، حدود نزاعسن تماما حل ایته‌رگه مشترك کامیسیه صایلاندی، روسیه آوستریا اتفاقی‌یاصالغان تقدیرده‌بر بر الوش آلوب‌قالو قصدی ایله پتربورغه بارغان بلغار چاری فیردینادغه ترکیه‌گه خلاف حرکت ایتمه‌سکه قوشلدی. اگرکویت عربلرینڭ عصیانی، یمن‌ده‌گی استقلال آلوحرکتی‌نڭ ینه‌دن باش کوتارووی اعتبارگه آلنماسه ترکیه نڭ اچکی اشلری بیك یخشی باره‌در.

اصلاحات اشی امید ایتلمه‌گان درجه‌ده شه‌ب باره. معارف آرتدرو هم خلقنڭ اقتصادن کوتارو ایچون قیلنغان بر یللق تدبیرلر عادتده ۲۰ - ۳۰ یللر ده اشل‌ه‌نیله طورغان قدردر. ترك ملتی فوق العاده وطنپرورلك و حمیت ملیه کورساته. حکومت عسکرن بتونل‌ه‌ی یاڭارتو ایله برابر فلوت اوسدرر ایچون ۵۰ میلیونغه یاقن صوما تخصیص ایتدی. بو اش ایچون خلق حکومتکه مادی بیك زور یاردملر کورساته‌در. بوڭاچه کتابلرینی لاتین الفباسیله یازغالاغان آرناودلر آره‌سنده یاڭا حکومتنڭ تأثیری ایله عرب حروفاتی کرتیلو حکومتنڭ زور موفقیتلرندندر.

ایرانده‌ده افکار عمومیه بیك کوته‌رلدی. ایران مشروطیتی باشینه بلا بولوب طورغان رحیم‌خان روسیه حمایه‌سنه التجا ایته‌رگه مجبور بولغان کبی باشقه مشروطیت دشمانلری‌ده ایزلدیلر. حکومت حقیقتا اصلاحات یولینه کرشوب ۳۰ مڭ منتظم عسکر ترتیب ایته‌رگه قرار بیردی؛ مملکتنڭ احوال مالیه‌سن توزه‌تو ایچون آقچه‌غه محتاج بولوب آنی چیتلر بیك آغر شرطلر ایله گنه بیرر‌گه بولغانلقدن وطنپرور ملت اوزی آیاقغه باصوب خزینه‌گه اوزی بورچقه ٤۰ میلیون صوم آقچه بیره‌چگینی آڭلاتدی، حکومتکه «چیتلرگه یالنماسقه» امر ایتدی. حکومتنڭ طلبلرینه قارامیچه، روسیه، اوز عسکرن همان ایراندن چغارماو سببلی ایران وزیرلری استعفا قیلسه‌لرده خلقنڭ طلبی ایله و آنلرنڭ استعفاسی آرقه‌سنده مملکتنڭ ینه‌دن تهلکه‌گه توشو احتمالنی کوزده طوتوب اورنلرنده قالدیلر. ترك - ایران آره‌سنده‌غی حدود اختلافی بو آی اچنده تمام بتدیکی مع الممنونیت کورلمکده‌در.

مصرده «مصر مصرایلر ایچوندر» فکری هم‌ملیت حرکتی‌بیك اوسه. بوڭاچه طنچ‌غنه بارغان بو حرکت حاضر دهشتلی بر صورت آلا؛ انگلیزلرنڭ مصردن‌یاخشیلق‌ایله چغولرندن و مصرغه طنچلق یولی بلن استقلال و مشروطیت آلا آلودن امید اوزگان بر گروه خلق تیرورغه باشلادیلر. بو یولده برنچی قربان اوله‌رق ابراهیم بك وردانی طرفندن مصرنڭ باش وزیری پطرس غالی پاشا هلاك ایتلدی. هند مسلمانلری بالعکس اوزلرینڭ ئلیگه مستقل یاشارگه صلاحیتلری یوقلغن اقرار ایتوب بتون کوچلرن علم و هنر کسب ایتو، بایوغه صرف قیلورغه بولغانلر. سیاستده انگلیز طرفدارلغن آرتق طابقانلر. بو- موافق بر تدبیردر.

قطای‌ده مشروطیت حرکتی اوسه. حکومتنی یو-ده‌ته‌لر! «کیل‌سی یلفوق ملت مجلسن آچ!» دیلر. حکومت ئلیگه طڭلامی. قطای عسکری بوڭاچه مختاریت اداره‌گه مالك بولغان "تیبت„ قطعه‌سنی باصوب آلوب قطای‌لرغه صالقن کوز ایله قاراغان دالای لاما (بودداهیلرنڭ رئیس روحانیسی)نی توشوردی وقطای

طرفدارن قویارغه طریشه. بو اش قطاینك حدود نغیتو، مملکتنی بر اداره وبر قولغه جیو. نق بر-لەشدرو ایچوندر. قطایده تجدد حرکتی ایس کیتەرلك درجه میدان آلادر.

بو آی اچنده قوریه فعلیتده یاپونیاغه قوشیلوب بتدی. بونی رسمیلەشدرو مسئلەسی گنه قالدی.

عربلر ایله صوغشـو هم داخلی اختلال سببلی خیلی ضعیفلانگان اسپانیاده تجدد بولینه کره. یـاڭـا حکومت مملکتنی یاڭارتورغه قرار بیروب حکـومت ایله روحانیلر صنفینی آیرغه طریشه. چونکه اسپانیا-نك تنزلینه الڭ زور سبب بو ایکی‌نك اتفاقی ایدی. خلقی مستعد وغیور، یری فوق العاده بای، هواسی لطیف بولغان بو مملکت‌نك آز زمانده الڭ بای دولتلر صره‌سنه کره آلاچغی شبهه‌سزدر. فاس طنچلاندی، فقط فرانسیه‌نك کوب طلبلرینه رضالق بیروب یارم یارتی فرانسیه قلی بولورغه مجبور بولدی. یوقسه فرانسوز عسکرینك ینه‌دن فاسقه هجومی شبهه‌سز ایدی. بـو آی اچنده بولغان هوا یاریشلری وآنك بوکاچه بولغان همه یاریشلردن شەب چغووی مصرنك مدنی اهمیتن خیلی آرتدره‌در. «بوسنه وهرسك» نك مشروطیت آلووی‌ده بو آینك مهم وقوعاتندندر. آنك مجلس مبعوثاننده مسلمانلر ٣ دن بر الوشکنه بولسه‌لرده اوز حقوقلرن مدافعه ایته آلاچقلری کوتیله.

بو آی اچنده بولغان داخلی وقوعاتنك مسلمانلر ایچون الڭ زورلری بونلردر: دولت دوماسی‌نك معا-رف کامیسیه‌سنده حکومت حسـابنه تاتارچه اوقوتا طورغان مکتبلر آچو فکری رد قیلندی، ایناروديس مکتبلری حقنده مسلمان طلبلری هم قبول ایتلمه‌دی. قزان‌نك قاپوستینی کبی امیدلی دیپوتاتلر بیله «تا-تارلرنك اوز ادبیات وتللری ناچار. روسچه اوقـو-سونلر» دیب طوردیلر.

پیتربورغ مسجدی صالنا باشلاندی، بومناسبت ایله پیتربورغه مسلمان بیوکلری جیولدی. زور ملی بایرام یاصالدی. هرطرفدن مسلمانلر پادشاهغه عرض صدافت ایتدیلر. پیتربورغده مینیسترستوا حضورنده مخصوص مجلسده مسلمان مکتبلری حقنده کیڭاشلر بولدی.

چن بخت

٧

(محرری یارالله مرادی)

ادهم مکتبدن چیقغانده یاخشی‌غنه اوز اشـنده بولدی. توفیق واخلاقنی جویمـادی. ادهمنی کوب کشیلر یاراتا وماقتی حتی قایسی برقزلی کشیلر اوز-لرینه کیاوه ایته‌سیلری کیله‌در ایدی. لکن حلیم افندی ایله فاطمه خانم هربر قوشتانلانغان واوزلرینی ماقتاغان کشیگه بیك تیز صاتلورلق، آلدن وآرتون براز اویلامینچه برایکی ساعت ایچنده‌گنه اش بترر-لك کشـیلر توگل، بلکه قولدن فرصتنی قاچرماینچه کامل تجربه، مصلحت ومشاوره‌لر ایله اش یورتوب صوڭدن اوکنورلك وقایغوررلق ایتوب قالدرمی‌طور-غان تدبیرلی وفکرلی کمسنه‌لر ایدی. حلیم افندیلر اوغللری ادهمنی اویله‌ندرمکچی ایدیلر. لکن بوکون اویلاب ایرته‌ن اش بترر گه کرشمه‌ینچه تیوشلی اجتهادن، دقت وتجربه‌لرن بر نیچه وقتلر کوروب قارارغه اویلاشدیلر. البته هر بر عقل ایه‌سینه معلومدرکه، بو اویله‌نو دیگان نرسه بیك تیز اویلاب بتررلك اش توگلدر. اویله‌نو شوندی بر حکمتلی فلسفه‌درکه، یا عمرلك راحت آلناچق یاکه عمرلك بر قایغو!!.. بزنك خلقنك تربیه‌سز واخلاقسزلغنه، عفتسز ونامو-سسز بدبختلرمزنکده یلدن یلغه کوبه‌یووینه جمله‌دن بر سببده: شول ازدواج یعنی اویله‌نو دیگان نرسـه لرگه برده دقت ایتمه‌ینچه، حیوان کبی تیك بر قوشلو-دنغنه عبارت دیب بلدوکمزدندر.

اما حلیم افندی ایله فاطمه خانم‌نڭ بو خصوصده‌غی دماغ وفکرلری موازنه و محاکمه‌لر ایـله طوب طواو ایدی. آنلرنڭ آڭلاونچه اوغللرینه آلاچق قز اوزلرینه بولماینچه، ادهمنڭ یولداشی بولاچق. شول سببدن اوز فکرلرن قویا طوروب ایڭ اوّل ادهمنڭ فکرن جلب ایته‌رگه، اوزلرینه موافق قدا وقداغی بولاچق کشیلر ازله‌مه‌ینچه ادبـلی، تربیه‌لی، فضیلت صاحبه‌سی واوغللرینه‌ده کفو بولغان بر قز تابورغه وبالا اویله‌ندرگاچده، کیلن بولغان کشینی قارا جیرنڭ کیمه‌سی حکمنده اشکه قوشوب، اول بیچاره ضعیف مخلوقنی بتون حقوق وراحتندن محروم ایتـوب واوستینه‌ده آژدها شـیکللی آقروب طورغان قائن آنا وقائن آتالر بولماینچه بـلکه اول بیچاره‌نیده انسان و اوز بالالری حکمنده کوروب اوغللری ادهم ایله آلاچقلری کیلن بولغان کشینڭ مبتلی قاراشـولرینه ولذتلی عمر کیچرولرینه چن کوڭللرندن قوانوب و جناب حقدن آنلر حقنده خیرلی تله‌ك ودعالر صورا-بقنه اوطورمق ایدی.

ادهم، مکتبن تمام ایتوب چقغاچ، اتکا وانکا-سینڭ شیمدی اوقوتمایاچقلرن و اویله‌ندرمك نیتنـده ایدوکلرن آڭلامش ایدی. بناءً علیه اوزینه زوجه وعمرلك رفیقه بولاچق کشیسی حقنده کوب خیال و فرضلرغه توشه باشلادی. ادهم افندی ازدواج، زوج زوجه و عائله حـاللری حقنـده کوب حکمتلی اثرلر و عبرتلی رومانلر مطالعه‌سـیله، اویله‌نو خصوصنده بیك تدبیرلی، یاخشـی معلومātلی بر کشی ایدی. واقعا اوزیده برده عیب تابا آلورلق کشی بولماغانغه نیندی‌گنه قزلرنی بولسون تنقید ایته‌ده اورنی یوق توگلدر.

ادهمنڭ حالن، حلیم افندی وفاطمه خانمنڭ گوزل تشونمش اولدقلرندن ادهمنی دخیـده بر آز گوزل تشونسون وتیوشلی فکرلرن یورتوب قاراسون دیب برنیچه کونلر صـبر ایتمکده دوام ایتدیلر. ادهمده بو اویله‌نو فکری وعائله حسلری کوندن کونگه همان آرتا باشلادی. اوقوغان، یازغان نرسه‌لرینڭ وسویله-گان سوزلرینڭ کوبسیده شول ازدواج وعائله مسئله-لرینه عائد ایدی.

بر کون ادهم، عـادتده‌گیدن ایرته طوردی. کیچدنده هیـچ بر کوزینه اویقو کرمه‌گه‌نگه، طـاڭ آتوب کون یاقترغاچده، اوست باشینه یاخشیلاب کیو-نوب باغچه‌غه تابا کیتدی. باغچه‌غه کروب آغاچلـر آراسنده قم سیبلـگان یولدن ئه‌کرنگنه بارا باشلادی. صوبوینه یاروب یتدی، یاشللی، کوکلی، آقلی وصا-ریلی چچك و چیره‌ملر ایله قاپلاولی بر یرگه اوطوردی. هوا یوزی غایتده صاف ایدی وقویاشده وصاریلی آللی ماتور نورلرن ـاچوب عالمگه شرق طرفندن کولو بکنه چغوب کیلمکده ایدی.

ئه‌کرنگنه ایسمکده اولغان یومشـاق بر لطیـف روزکار ایله آغاچ یافراقلری تاوشسز طنسزغنه بر برسنه به‌رلمکده، چه‌چه‌کلر وماتور اوله‌نلر ئه‌کرنگنه باشارینی قوزغاتمقده، آغاچ بوتاقلرنده و چوب آرالرنده اوطو-روب موڭایوبقنه صایرامقده اولغان ماتور قوشـلرنڭ تاوشلری ایشتولمکده، صو اوستیده طولقونسز طنققنه کورنوب تورلی بالقلر صو ایچندن هواغه سـیکروب چغالرده دخیده بورغالانوب صرغالانوب کمـال حضور ایله کیری صوغه توشـوب یوزوب کیتمکده ایدیلر. دنیانڭ بویله شـاعرانه و جانغه ایڭ لذت وشادلق بیروچی وقتلرینی اویلاب ادهم بیك اثرله‌نوب اوزن ئلله نیندی بر عالمده کورمکده ایدی.

دنیانڭ ایڭ لذتلی وقتی وطاتلی دقیقه‌سی؛ اوچ تورلی نرسه‌نڭ بر اورنده جیولدقی زمان اولوب برسی ــ صو بویی، ایکنچیسی ـ یاشل چیره‌م، اوچونچیسی ـ کوڭل سویگان چن بر دلبرنڭ یانـده بولمقیدر، دیه‌ن غایت فلسفه‌لی برسوزنی ادهم افندی ایشتمش ایدی. منه حاضر شول نرسـه‌لرنڭ ایکیسی ادهمنڭ قاشنده موجود بولسه‌ده فقط برسی لـکن غایت مهمی یوق ایدی. ایشته اوشبو دقیقه‌ده ادهمـگه یالـڭزلق قایغوسی توشوب یوره‌کنی بیك قاتی طرمی باشلادی، ئلله نیندی روشلرگه کروب بتدی. خصوصـا یاقن آراده اویله‌نه‌سینه بولغانغه ئلله نیندی خیال دریالرینه

باطوب اوطورمقده ایدی. آغاچلر آره‌سندن بر آیاق تاوشی ایشتلدی. ادهم، تیز آیاغنه سیکروب طوردی قاراسه؛ ١۴ — ١٥ یاشلری چاماسنده بر قز ئه‌کرنگنه ادهم اوطورغان یرگه قاراب کیلمکده ایدی. ادهمنك یوره‌کلری قاغا باشلادی، بوونلرنده هیچ حال قالمادی، بتون اعضاسی تیرله‌دی، الحاصل کمال صبرسزلق ایله بو کیلمکده اولغان یاش قزنی کوتمکده ایدی. قز یاقینلاشدی، اوست باشینه قاراب بر آصراو قز بولوچیلغی آکلاشلدی. ئه‌کرنگنه ادهمنك یانینه کیلوب توقتاغاچ: ایسانمی ادهم آبی؟ دییکنه سوز باشلادی. ادهم‌ده: الحمد لله، اوزنك سلامتمی چیبر قز؟ دیب جواب بیردی.

— سز مینم کم ایکانمنی بلمه‌زسز ادهم آبی، منه بو خطنی سزگه منیره توتاش بیردی. ممکن بولسه اوقوب حاضر بر جوابن بیرسه‌گز ایکان، دیب کیسه سندن چغاروب بر یازو بیردیده اوزی چیتکه بر آغاچ یاننه باروب اوطوردی. خطده یازلغان سوزلرنك حاصلی:

«اگر وقتگز بولسه، بر ایکی مینوتقه‌غنه بولسه ده یانگزغه باروب سویله‌شرگه اذن ایتسه‌گزله!» دیمکدن عبارت ایدی. ادهم بو خطنی تکرار تکرار اوقودی، تمام شاشدی، هیچ نی ایتورگه‌ده بلمه‌دی- بر آز فکر ایدوب، صکره: «اگر سویله‌شمك اراده‌گز بولسه حاضر کیلوگز. مع الممنونیه قبولمز بار» دیب بر ایکی یولغنه یازو یازوب کیلگان آصراو قزغه بیروب یباردی. بوونلری قالتری، یوره‌کلری سیکره، خطنی بر نیچه کره اوقودی، تورلی فکرلرگه توشدی، الحاصل کمال صبرسزلق ایله مکتوب صاحبه‌سینك کیلوون کوتمکده ایدی. ساعتنه قارادی، یاکا آلتیغه یتکان، پدر وأنکاسینك ئلی طوراچق وقتلری توگل ایدی.

منیره، شول ادهملر طورغان شهرده‌کی یاخشی دولتلی بر کشینك قزی ایدی. انکاسی تیری جون سودالری ایله اش یورتوچی متعصب مرید وجاهل، عبدالله اسمنده بر تاتار اولوب، اهل عائله‌سی: بر خاتونی، جماعتلی ایکی اوغلی و بر قزی منیره‌دن عبارت ایدی. منیره ایك کچکنه‌لردن اولوب ١٨ یاشلرنده گوزل بر توتاشدر. عبدالله آبزی اوغللرینی کوبدن اویله‌ندرمش اولوب ایندی منیره‌نی‌گنه کیاوگه بیره‌سی قالغان ایدی، ادهملرنك داچه‌سینه یاقین،جای طورر ایچون عبدالله آبزی بر باقچه صاتوب آلدقندن، اوزلری مکاریه یارمینکه‌سینه کیتکاچ اوی ایچی جماعتلری شول باقچه‌لرینه کیلوب طورا باشلامش ایدیلر.

(آخری وار)

لطائف

٧٣

ایلك زمان پادشاهلرندن بری وزیرلرندن برینك اوینه واردیغنده اوینی زور و آشخانه‌سینی پك کچوك کوروب بونك سببی صورمش. وزیرده: «پادشاهم! اویمنك زورلغینه سبب، آشخانه منك کچوکلگیدر!» دیه جواب ویرمشدر.

٧۴

روحانیلردن بری ناپالیون نك اوز حضورنده صوغش سفرلرینی انتقاد ایدرگه کرشوب: «یاکلش قیلدنك، ایلك بوندن بو شهرگه، آندن‌ده اوته‌گی شهرگه واررغه تیوشلی ایدی» دیه خریطه اوستندن بارمقلرینی یورتوب کوسترر ایمش. ناپالیون بوکا قاراب: «درست سویلرسن، اگرده شهرلرنی بارماق ایله فتح ایتمك ممکن بولسه ایدی شویله ایتمش اولور ایدم» دیمش.

٧٥

یونان قومندن بری اوزینك قومی ایله فخرلنوب «هر بر حکیم وفیلسوف بزدن چیقدی» دیمش. دکلاب طوروچیلردن بری‌ده بوکا: «شونك ایچون ایچگزده هیچ بر فیلسوف وحکیم قالمادی» دیه جواب ویرمش.

مولود بایرامی.

« شورا » اوقوچیلردن بری مولود آیی یتدیکی سببلی مولود بایراملری یاصامق تیوشلی ایدیکنی وشریعت نظرنده پك فضیلتلی اولدیغنی بیان قیلوب مقاله‌لر یازمقنی صورمش. عربچه وترکیچه پك کوب یازلمش وآیروم رساله وکتابلر تألیف ایدلمش بر مسئله حقنده مقاله‌لر یازمق، معلومنی اعلام ایتمك قبیلندن بر اشدر. فضیلت بحثنه کلنچه بوشی بنده‌لرنك اوزلرینك نیت وعمللرینه تابعدر. «شورا» مقاله‌لرینك برنده ابن حجردن کوچروب: «اگرده خیر اشلرگه سبب اولسه مولود بایرامی ایتمك یخشی، اوصال شیلرگه سبب اولسه تیوشسز» مضموننده بر سوز یازدق. ظن ایدرسه‌م بوسوزگه هیچ کم مخالفت ایتماز. اسرافلر، صراحت یا که کنایه ایله اولان غیبتلر، معناسز مجادله وخیرسز مکالمه‌لر هر بری اوصال شیلر ایدیکنده شبهه یوق، اوزینك مولود بایرامی مجلسنده بونده‌ای اشلرنك اولمقینه رسول اکرم حضرتلری رضا اولماز.

خلاصه: مولود بایرامنده اولاچق فضیلت، یالگز رسول (صلی الله علیه وسلم) نی رضا ایده‌چك اشلر قیلمقغه باغلودر. شول روشده اولان مجلسلرده فضیلت وارلغی هیچ کیم طرفندن انکار اولنماز. اقتدارلری وار کیمسه‌لر اوشبو مولود آیی مناسبتی ایله رسول اکرم جنابلرینه تقرب قصد ایتسه‌لر، همتلرینی قورصاق طوتوروب بوشاتمق یرنده باقیات صالحات قالدررغه وعمومی خیرات قیلورغه همت ایدرگه تیوشلی. ایشته بو طوغروده بزم مقاله‌مز اوشبو قدردر.

اخطار:

اوشبو عدده قارغالی اماملرندن خیرالله العثمانی حضرتلرینك «رحمت الهیه» اسمنده بر مقاله‌سی باصلدیغی صوڭ قزاقلرنك مشهور مدرسلرندن اولان صلاح الدین حضرت یوسف اوغلندن، مینزله اویازنده هدایت الله حضرت تاج الدینوفدن، قزان اویازنده شاه احمد حضرت محمدی اوغلندن، فاضل محترم موسی افندی مقاله‌لرینه ردیه‌لر آلندی.

هر برینی اوقوب قارادیغمز صوڭنده مضمونلری اوشبو عدده باصلمش مقاله مضمونینه پك یراق دگللر کورلدی. تکراردن احتیاط ایچون خیرالله العثمانی حضرتلری مقاله‌سی ایله قناعتلانوب صوڭغیلرنی باصمادق، معذور بیورله. شاه احمد حضرت مقاله‌سی اوزینك اذنی اولدیغی ایچون «آثار» ده درج اولنور.

تیل یاریشی

«تیل یاریشی» مقاله‌لرینی «شورا» ده باصلوب وارلدیغنده پك اوزاقغه کیته‌چك اولدیغندن رساله روشنده بر یولی باصوب چیقاررغه قرار ویرلدی. تیز کوندن طبع ایدرگه باشلانه چقدر.

محرری: رضاءالدین بن فخرالدین.

ناشرلری: محمدشاکر ومحمدذاکر رامیفلر

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه‌در.

آبونه بدلی: سنه‌لك ۵، آلتی آیلق ۲ روبله ٦٠ کاپك.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه‌لك ۹، آلتی آیلق ٤ روبله ٦٠ کاپك در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО".

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی.

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ОРЕНБУРГЪ.